

Menen Bauduinsite

2016H163

Archeologienota

DEEL 2 : Verslag van resultaten

Pieter

Laloo

Davy

Herremans

Ghent Archaeological Team bvba

Dorpsstraat 73

8450 Bredene

Project:

Menen Bauduinsite

Opdrachtgever:

AZ Delta vzw

Rode-Kruisstraat 20

8800 Roeselare

BTW BE0505931808

Uitvoerder:

GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba (GATE), GOED IN ERFGOED (GIE)

Pieter LALOO, Davy HERREMANS (GIE)

© 2016 - GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie, zonder toestemming van Ghent Archaeological Team bvba.

Inhoudstafel

Inleiding	5
1. Bureauonderzoek.....	6
1.1. Beschrijvend gedeelte	6
1.1.1. Administratieve gegevens	6
1.1.2. Archeologische voorkennis	11
1.1.3. De onderzoeksopdracht	12
1.1.3.1. Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied.....	12
1.1.3.2. Randvoorwaarden.....	12
1.1.3.3. Beschrijving van de door de initiatiefnemer geplande werken en bodemingrepen geïllustreerd met een overzichtplan en doorsnedes.....	16
1.1.4. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek	22
1.2. Assessment	23
1.2.1. Landschappelijke situering	23
1.2.2. Historisch-cartografische situering	28
1.2.3. Archeologische situering	35
1.2.4. Interpretatie en datering onderzoeksgebied	38
2. Bibliografie	42
3. Bijlagen.....	44

Inleiding

De opdrachtgever, de vzw AZ Delta, wenst in Menen in het binnengebied van de site Bauduin een parkeerplaats in te richten voor 98 parkeergelegenheden waarvoor 4 voor gehandicapten.

Het projectgebied bevindt zich in de vastgestelde archeologische zone van Menen (historische stadskern Menen) en op de randen van de site Bauduin, horende bij deze eigendom, bevinden zich restanten van de oude Vauban-vestingen (ID 12800; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12800>) en bovendien zijn er kazematten aanwezig. Deze worden in kader van dit herinrichtingsproject ook gerestaureerd. Gezien de ligging binnen de vastgestelde archeologische zone van Menen dient er conform het Onroerenderfgoeddecreet een archeologienota te worden opgesteld bij stedenbouwkundige aanvragen van percelen groter dan 300m². Gezien het projectgebied groter is dan deze grenswaarde is dus het toevoegen van een bekrachtigde archeologienota aan de aanvraag van de bouwvergunning noodzakelijk.

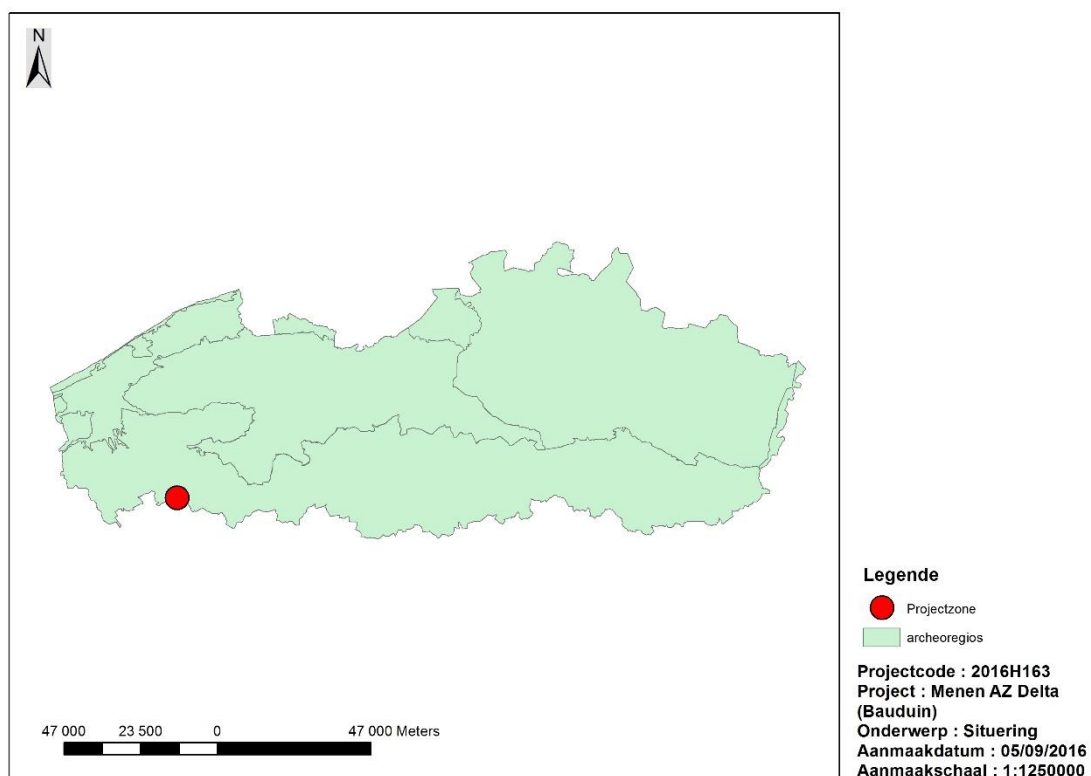
GATE werd door de opdrachtgever aangesteld om deze archeologienota op te stellen. Gezien het terrein momenteel deels bebouwd is op bouwhistorisch en archeologisch belangrijke locaties en bovendien de enige toegang tot het terrein momenteel zonder afbraak van een bestaand gebouw onmogelijk is voor de geschikte machines dient het uitgesteld traject gevolgd te worden. Op basis van een bureauonderzoek wordt hier dus een inschatting gemaakt van de noodzaak tot eventueel verder uitgesteld vooronderzoek.

1. Bureauonderzoek

1.1. Beschrijvend gedeelte

1.1.1. Administratieve gegevens

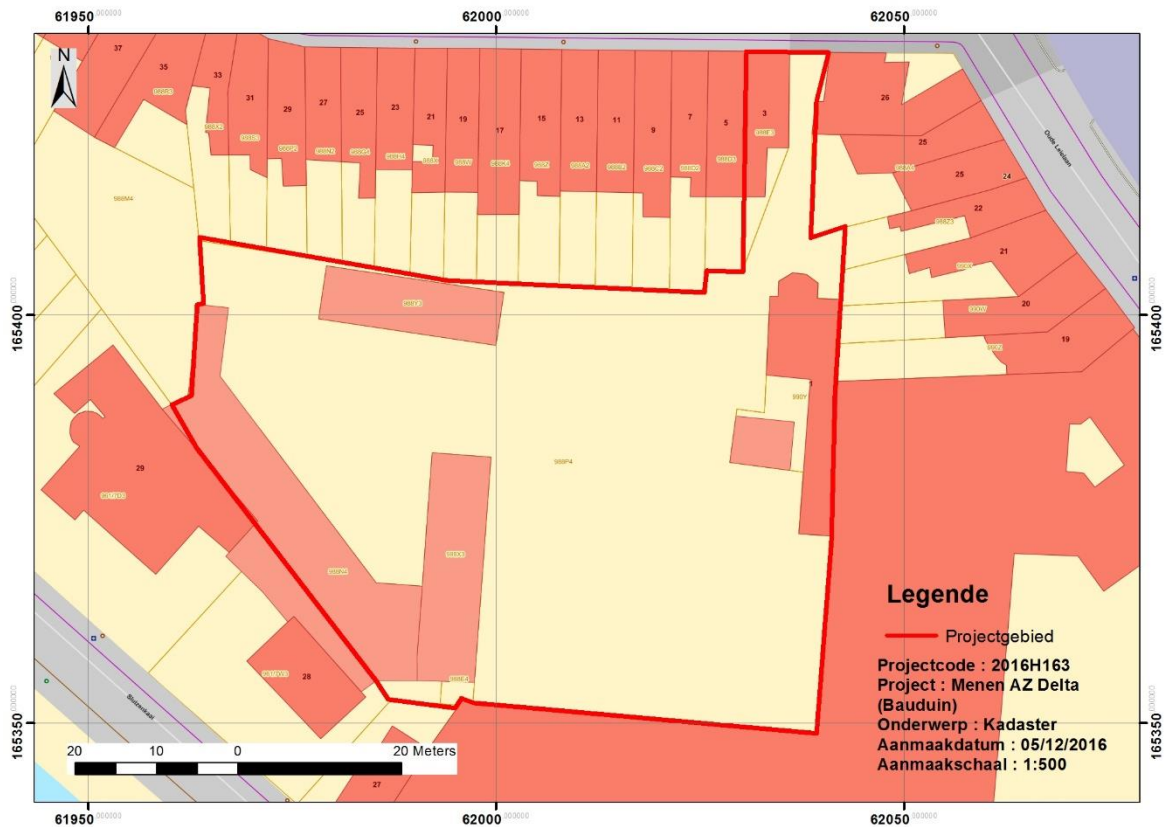
Projectcode van het vooronderzoek	2016H163
Eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan	
Naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	Pieter Laloo, OE/ERK/Archeoloog/2015/00074
Bounding box:	X: 61900 Y: 165400 X: 61900 Y: 165350 X: 62100 Y: 165400 X: 62100 Y: 165350

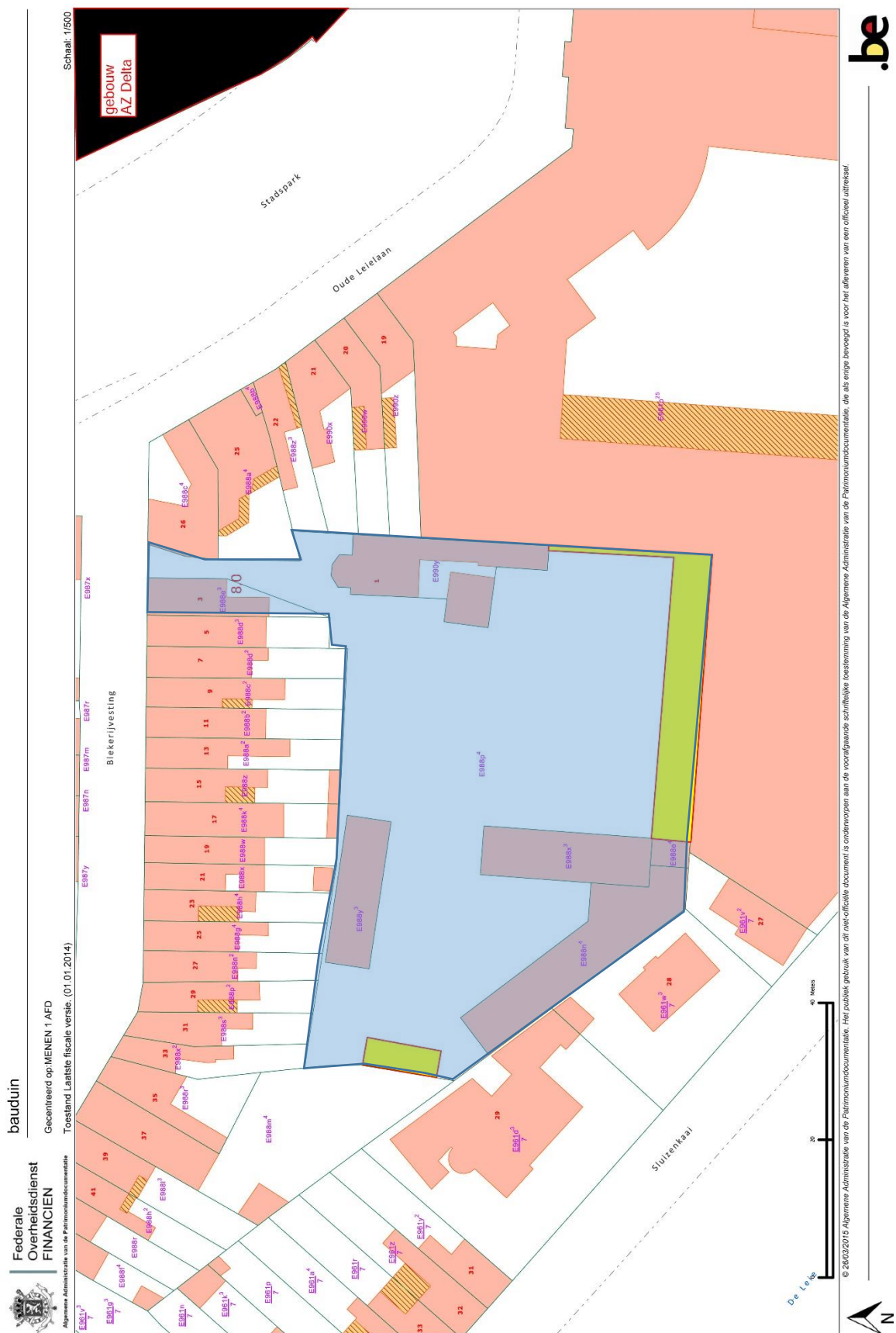
Figuur 1 : Situering t.o.v. Vlaanderen

Het projectgebied bevindt zich net buiten de zuidelijke kern van de stad Menen op de huidige site Bauduin. Het projectgebied wordt begrensd door de Blekerijvesting in het noorden, de Oude Leielaan in het noordoosten en de Sluizenkaai en de Oude Leiearm in het zuidwesten.

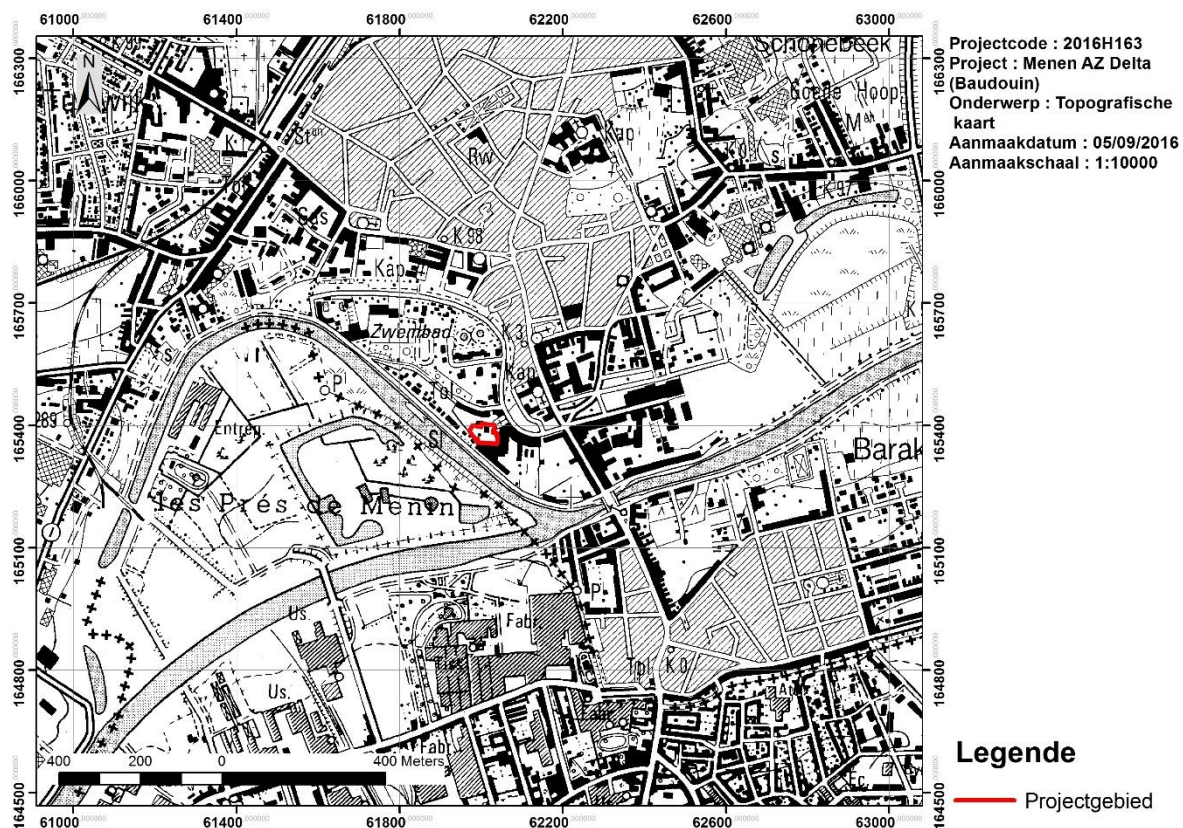
De percelen zijn kadastraal gekend als Menen, afdeling 1, sectie E, percelen 988e3, 988p4, 988y3, 988x3, 988n4, 998e4 en 990y.

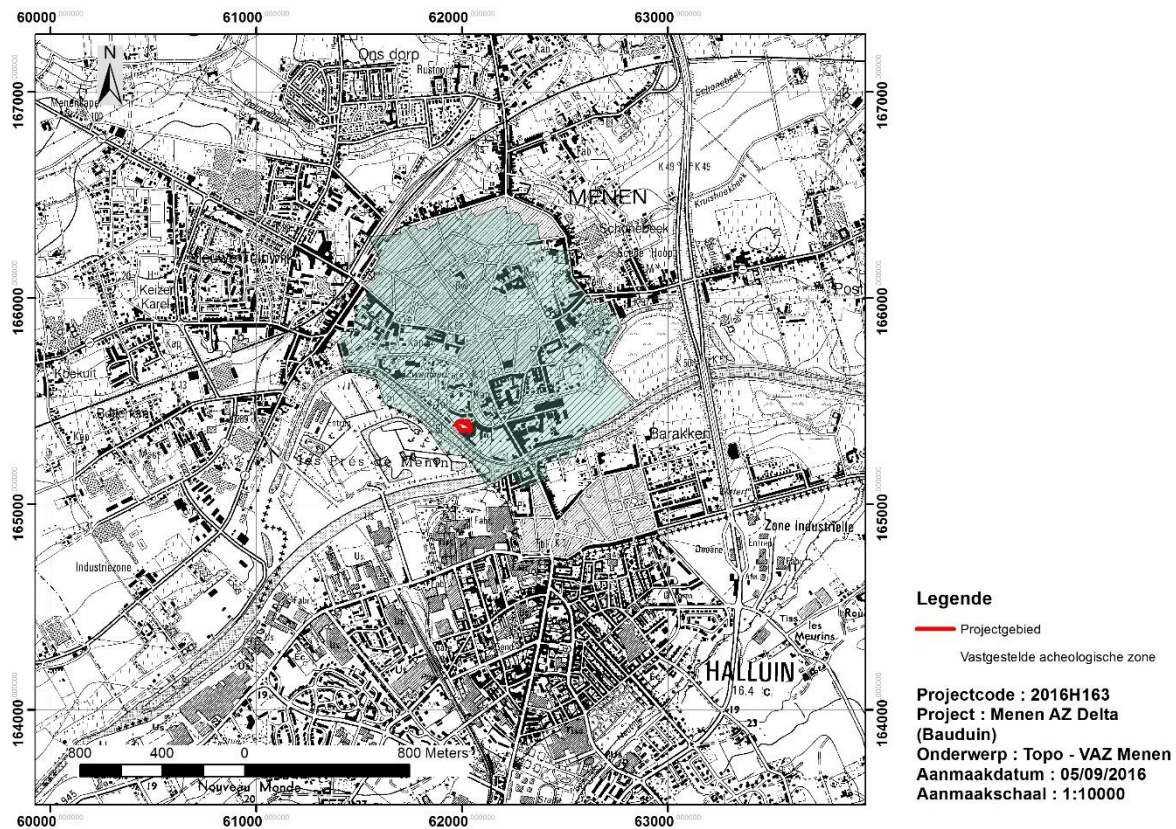
Figuur 2a : Uitsnede GRB-kaart ter hoogte van het projectgebied (© Geopunt).

Figuur 2b : Uitsnede Kadasterkaart ter hoogte van het projectgebied (© AZ Delta).

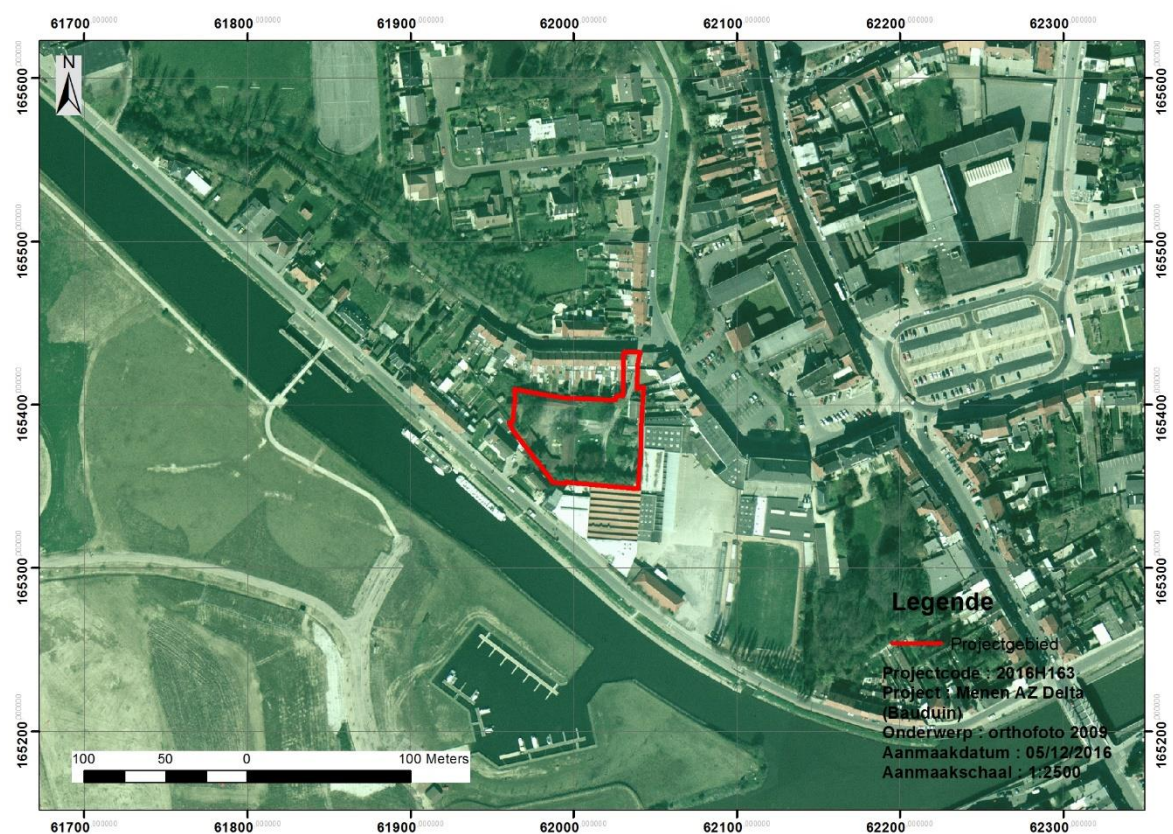

Figuur 3 : Ligging projectgebied t.o.v. de topografische kaart (© NGI).

Figuur 4 : Ligging projectgebied t.o.v. de topografische kaart met projectie van de contouren van de vastgestelde archeologische zone van Menen (© NGI en geoportaal Onroerend Erfgoed).

Begin- en einddatum van de uitvoering van het onderzoek	21/09/2016 tot 26/09/2016 en 03/12/2016
Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek Vastgestelde archeologische zone
Overzichtsplan met afbakening van verstoorde zones.	Het terrein is deels bebouwd met garages en wegverharding.

Figuur 5a: Studiegebied op orthofoto 2009 (© GDI Vlaanderen).

Figuur 5b: Studiegebied op orthofoto 2015 – detail (© GDI Vlaanderen).

1.1.2. Archeologische voorkennis

Het projectgebied bevindt zich ten westen van de historische loop van de Leie, net buiten het middeleeuwse en vroegmoderne stedelijk areaal. Toch vormt het gebied een onderdeel van de erkende archeologische zone 'Historische stadskern van Menen' omwille van de opeenvolgende stadsversterkingen die op deze plaats werden opgetrokken sinds de tweede helft van de 17de eeuw.

In het projectgebied bevinden zich nog steeds diverse elementen van deze stadsversterkingen die werden beschermd als monument bij M.B. van 23 februari 2001. Het gaat om een bastion (linker- en rechter face en beide flanken), en negen bovengrondse kazematten in twee bouwlagen. De versterkingen zijn onderdeel van de Wellingtonlinie maar werden vermoedelijk gebouwd op grondvesten van de vroegere 17de eeuwse Vaubanvesting.

1.1.3. De onderzoeksopdracht

1.1.3.1. Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

Doel van dit bureauonderzoek is om na te gaan wat het archeologisch potentieel is van het projectgebied op basis van historisch-cartografische bronnen en reeds beschikbare archeologische data.

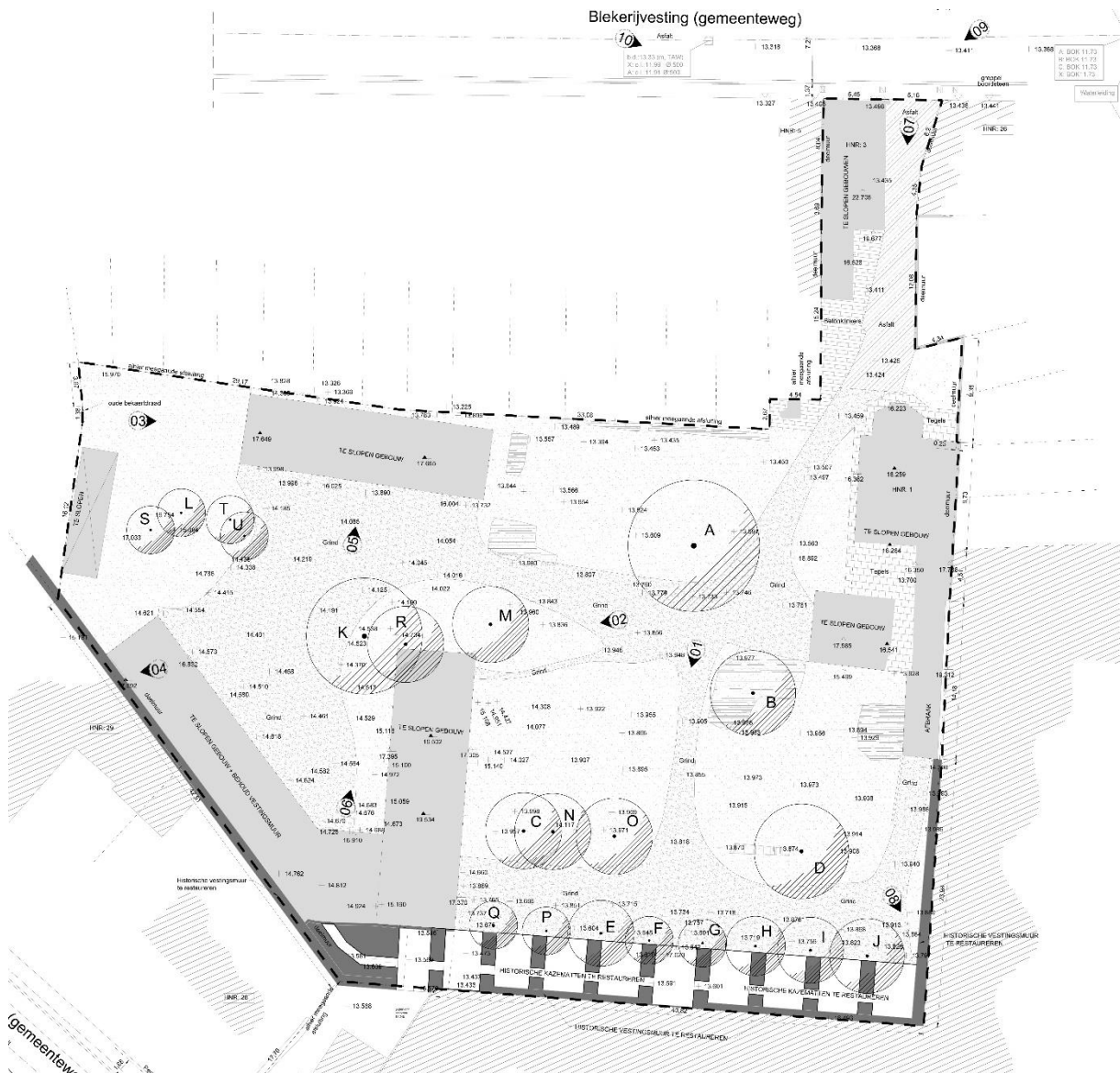
Om dit te onderzoeken worden volgende vraagstellingen naar voor geschoven :

- Welke gekende erfgoedwaarden bevinden zich in en rond het projectgebied?
- Welke historische en/of historisch-cartografische bronnen zijn er beschikbaar voor het projectgebied?
- Wat vertellen deze data over de landschappelijke evolutie en gebruiksgeschiedenis van het projectgebied?
- Welke ingrepen worden er gepland en welke dimensies nemen die aan?
- Waar bevinden zich de reeds verstoorde zones?

1.1.3.2. Randvoorwaarden

Het terrein is momenteel deels verhard en bestaat deels uit :

- Asfaltverharding ter hoogte van de inrit naar de site
- Betonklinkers aan huisnr. 3
- Verharding in tegels aan huisnr.1
- Grindverhardingen rijweg naar de garages.
- Talud met stenen constructie centraal in het gebied(perceel 988x3)
- Diverse af te breken constructies

Figuur 6a: grondplan huidige staat van het perceel (© AZ Delta & VK STUDIO Architects).

Een archeologisch proefsleuvenonderzoek is in deze fase van het project niet mogelijk omwille van het feit dat er diverse constructies aanwezig zijn op het terrein op archeologisch en bouwhistorisch cruciale delen van het domein. Hierdoor kunnen de proefsleuven niet voldoende gespreid worden over het projectgebied. Deze constructies moeten dus eerst verwijderd worden en daarvoor is eerst de stedenbouwkundige vergunning noodzakelijk. Bovendien is de enige toegang tot het terrein momenteel te smal (ca. 3m) om de machines op het terrein te krijgen die noodzakelijk zijn voor de afbraak van de constructies en het rooien van bomen en beplantingen. Eerst moet het gebouw op perceel 988e3, aan de Blekerijvesting dus afgebroken worden zodat een voldoende krachtige machine het terrein kan betreden om proefsleuven aan te leggen op dit sterk antropogeen beïnvloed terrein.

In het zuidwesten van het terrein zijn ook garages gebouwd tegen aan de vestingsmuur waar de kazematten deels zijn afgebroken tot tegen de muur. Archeologisch onderzoek met

ingreep in de bodem is hier zeker nodig, maar kan pas plaats vinden van zodra de garageconstructies zijn verwijderd.

Figuur 6b : de smalle toegang tot het perceel via de Blekerijvesting (zicht richting straat vanop het terrein).

Figuur 6c : zicht op de centrale af te breken constructie op het talud waardoor enkele proefsleuven zouden moeten aangelegd worden.

Figuur 6d : af te breken garage en bijhorende verharding in het noordwesten van het terrein.

Figuur 6e : af te breken garages en bijhorende verharding in het zuidwesten van het terrein.

Figuur 6f : zicht binnenzijde af te breken garages in het zuidwesten van het terrein met restanten van deels afgebroken kazematten. .

1.1.3.3. Beschrijving van de door de initiatiefnemer geplande werken en bodemingrepen geïllustreerd met een overzichtplan en doorsnedes

Het te ontwikkelen terrein geeft momenteel toegang tot garageboxen en opslagruimtes die enerzijds gesitueerd zijn in de kazematten en anderzijds in enkele bijgebouwen. Verder staan er nog twee wooneenheden en één grote overdekte 'hobbyruimte'. Het complex is quasi volledig omsloten door wooneenheden en hun achterliggende tuinen (noord, noordoost, zuidwest en zuid) met uitzondering van de naastgelegen campus VTI Sint-Lucas (ten oosten en ten zuiden).

Bedoeling is om binnen het terrein een pleinparking voor 98 parkeerplaatsen in te richten. Een pleinparking betreft een parking die ook kan dienst doen als plein. Bij het ontwerp hoort ook de heropwaardering van het monument. Hierbij zullen de kazematten, die nu dienst doen als garages, vrijgemaakt en gerestaureerd worden.

Voor de organisatie van de **parking** werden een aantal principes gehanteerd:

- De circulatiestrook tussen het parkeren wordt op 7 m gedimensioneerd.
- Er zijn geen doodlopende insteken voor het parkeren. Het is aangewezen bij langere parkeerstroken

geen terugkerend zoekverkeer te krijgen of moeilijk manoeuvreren op het einde van een strook. Daarom worden de stroken met elkaar verbonden.

- De parkeerplaatsen zijn 2,5 m breed.

- In de westelijke hoek loopt het terrein enkele meters op om op de perceelgrens aan te sluiten op de hogere aanpalende percelen. Hier wordt voorgesteld om met een keermuur te werken, weliswaar op enige afstand van de perceelgrens om de constructie te vereenvoudigen. Dit levert een aanzienlijk aantal bijkomende parkeerplaatsen op.

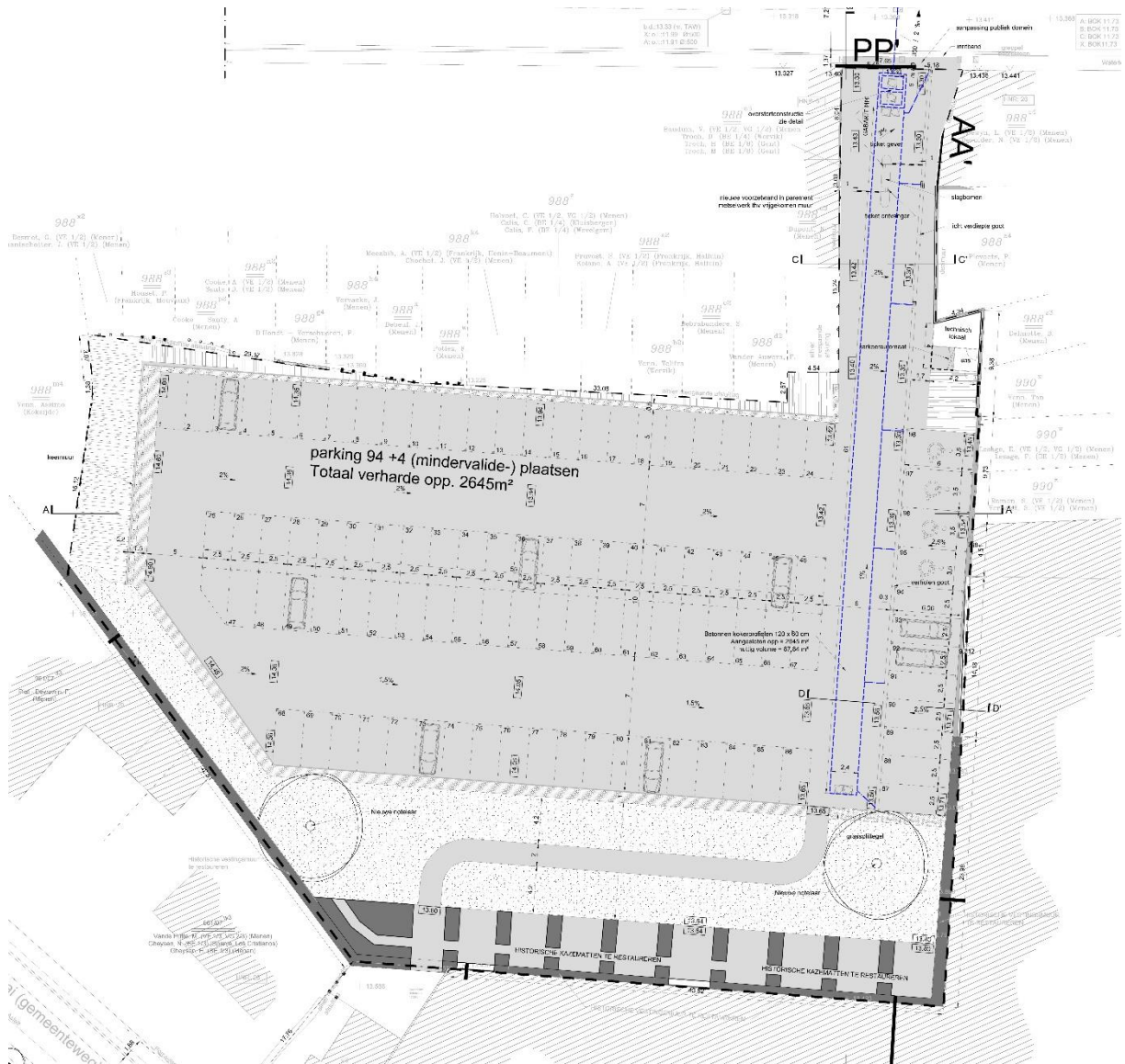
Het ontwerpvoorstel in bijlage resulteert in totaal in 98 parkeerplaatsen, waarvan 4 parkeerplaatsen voor personen met een handicap.

Er wordt voorgesteld te werken met één materiaal voor alle verhardingen: uitgewassen beton. Om deze te kunnen aanleggen is het uitgraven van een wegkoffer tot 42cm diep ten opzichte van het huidige maaiveld noodzakelijk over een totale oppervlakte van 2645m² met plaatselijk een verdieping van 80 cm voor de uitvoering van een verholten goot.

Naast de aanleg van de parking/plein wordt ook het rooien van bestaande bomen en het aanplanten van een nieuwe groenzone voorzien aan de zijde van de kazematten. Daarnaast worden in de te heraanleggen toegangsweg ook nutsleidingen voorzien waaronder :

- De aanleg van een ondergronds waterbuffer met een overmeten breedte van 3 m incl. funderingsplaat op een diepte van 1,70 m en een lengte van 64 m. Deze waterbuffer loopt over in een overstortconstructie tegenaan de Blekerijvesting die op 2,5 m diepte onder het maaiveld wordt aangezet en een breedte en lengte heeft van 3,5 x 3,5 m;
- Sleuven voor voedingskabels slagbomen, verlichtingspalen, parkeerautomaat etc die op 60 cm diepte liggen, breedte 40 cm.

Tot slot wordt het bestaande talud aan de westzijde voor een groot stuk afgegraven en vervangen door een keermuur met lichter talud er achter.

Figuur 7a: Grondplan van het ontwerpplan voor de aanleg van de parking en bijhorende infrastructuur (© AZ Delta & VK STUDIO Architects). (plan wordt ook digitaal mee opgeladen samen met de archeologienota).

De algemene visie van de **restauratie** bestaat erin de gewelven op een anschouwelijke manier aan het publiek te presenteren als een representatief restdeel van de historische vestingen van Mene. De werken moeten volgende doelstellingen beogen:

- Vrijmaken van alle nog bestaande delen.
- Verdere degradatie van de constructies voorkomen.
- De stabiliteit van de constructie op lange termijn garanderen.
- Toevoegen van de nodige elementen om de veiligheid voor het publiek te garanderen.

Bij het uitvoeren van herstellingswerken wordt de nadruk gelegd op het in stand houden van wat op heden nog overblijft, niet het recreëren van een mogelijks historische toestand. Alle huidige elementen die vreemd zijn aan de constructie zullen verwijderd worden, tenzij ze stabiliteitstechnisch noodzakelijk zijn.

Hoewel de bovenzijde van de gewelven mogelijk wel een zekere vorm van verharding zal gekend hebben, is het niet de bedoeling dit te gaan recreëren of toegankelijk te maken.

Te verwijderen delen:

- Alle aangebouwde bouwdelen (garages, loods).
- Garagepoorten en alle schrijnwerkgehelen.
- Alle huidige begroeiing boven en tegen de gewelven (bomen, struiken, onkruid, klimop, ...). De bomen vooraan tegen de kazematten dienen op voorhand gekapt zodat de stronk bovengronds afsterft en zonder schade kan verwijderd worden (risico dat metselwerk beschadigd geraakt bij weghalen bomen).
- Verwijderen van alle grond van bovenop de gewelven, omzichtig, in overleg en in aanwezigheid van de archeoloog.
- Alle metselwerk vreemd aan de historische constructie (vnl. betonsteenmetselwerk en lateien). Voorafgaand beperkt destructief onderzoek is noodzakelijk om na te gaan wat er achter dit nieuw metselwerk is gelegen.
- Alle schilderwerk en bezettingen (zodat de baksteen vrij kan ademen en steeds voldoende kan uitdrogen na een natte periode).
- Alle bestaande vloeren, hier dient bijzondere zorg gedragen voor eventueel onder de vloer nog aanwezige sporen van een vroegere vloerbedekking.

- Na de wegname van alle elementen die vreemd zijn aan de historische constructie is het de bedoeling de effectieve staat van de kazematten volledig te evalueren en in kaart te brengen, indien noodzakelijk bij middel van fotogrammetrische opmeting.

Noodzakelijke herstellingswerken aan de bestaande constructie kazematten op basis van wat op heden kan vastgesteld worden:

- Dichtmaken van ramen in de achtermuur met baksteen naar historisch formaat en uitzicht.
- Dichtmaken van de openingen in de bovenzijde van de gewelven met baksteen naar historisch formaat en uitzicht.
- Opmetselen van wanddelen die te diep uitgekappt zijn met baksteen naar historisch formaat en uitzicht.
- Lokaal inboeten van nieuw metselwerk daar waar bestaand metselwerk te zwaar is aangetast.
- Hervoegen van de volledige kazematten teneinde een esthetisch en technisch aaneensluitend geheel te vormen.
- Afgraven van alle grond van de gewelven zodat het metselwerk volledig vrijgemaakt kan worden en de staat van het bovenste metselwerk kan nagegaan worden.
- Aanbrengen van een waterdichting bovenop de gewelven, exacte uitvoeringswijze nog te onderzoeken. Het advies van Onroerend Erfgoed zal ter zake worden ingewonnen (ervaring bij gelijkaardige constructies).

Reconstructiewerken:

- In de kazemat waar een doorsteek voor fietsers en voetgangers richting de Sluizenkaai wordt gerealiseerd, kan de vloer bv. worden aangelegd in baksteenklinkers of een andere variëteit die door Stad Menen wordt voorgesteld. In de andere kazematten is het de bedoeling de vloer aan te vullen met rond wit grind. Eén en ander in overleg met Stad Menen conform het beheersplan om tot een uniform uitzicht te komen voor alle resterende kazematten doorheen Stad Menen.

Samenvattend worden er voor de inrichting van de parking en de restauratie van de kazematten volgende bodemingrijpende werkzaamheden voorzien :

- 1) Rooien van bomen en beplanting.
- 2) Afbraak bestaande niet beschermde constructies.
- 3) Opbreken bestaande wegverhardingen.
- 4) Uitgraving wegkoffer parking tot 42cm diep t.o.v. het huidige maaiveld met lokaal verdiepingen tot 80cm diep t.o.v. het maaiveld.
- 5) Ondergronds waterbuffer onder de toegangsweg (vanaf Blekerijvesting zuidwaarts) over 64m, 3m breed en 1,7m diep.
- 6) Aanleg overstortconstructie in de waterbuffer aan de Blekerijvesting : 3,5 bij 3,5m groot en 2,5m diep.
- 7) Sleuven voor o.a. electriciteitsleidingen : 40cm breed en 60cm diep.
- 8) Uitbraak en heraanleg vloeren binnen kazematten. Hiervoor zijn uitgravingen nodig tot 30 cm.

1.1.4. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

Om een antwoord te bieden op bovenvermelde onderzoeksvragen wordt de beschikbare historische en archeologische literatuur met betrekking tot het projectgebied en omgeving geraadpleegd en onderzocht. Daarnaast wordt er ook beroep gedaan op de nodige iconografische en historisch-cartografische bronnen. Concreet betekent dit het gebruik van de digitale historische kaarten online beschikbaar via Geopunt (www.geopunt.be) en van bronmateriaal raadpleegbaar via de verzamelde literatuur. Bijkomend werd gebruik gemaakt van kaartmateriaal ontsloten via erfgoedinzicht (<http://www.erfgoedinzicht.be/>), lukasweb (<http://www.lukasweb.be/>), Cartesius (<http://www.cartesius.be/>) en de Nationale Bibliotheek van Nederland (<https://www.kb.nl/>). Om de gekende archeologische erfgoedwaarden van het projectgebied en de directe omgeving in kaart te brengen, wordt gebruik gemaakt van gegevens toegankelijk via het geoportaal (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) en de beschikbare literatuur. Voor zover mogelijk worden onderzoeksgegevens geïntegreerd, geanalyseerd en gevisualiseerd binnen een GIS-omgeving.

1.2. Assessment

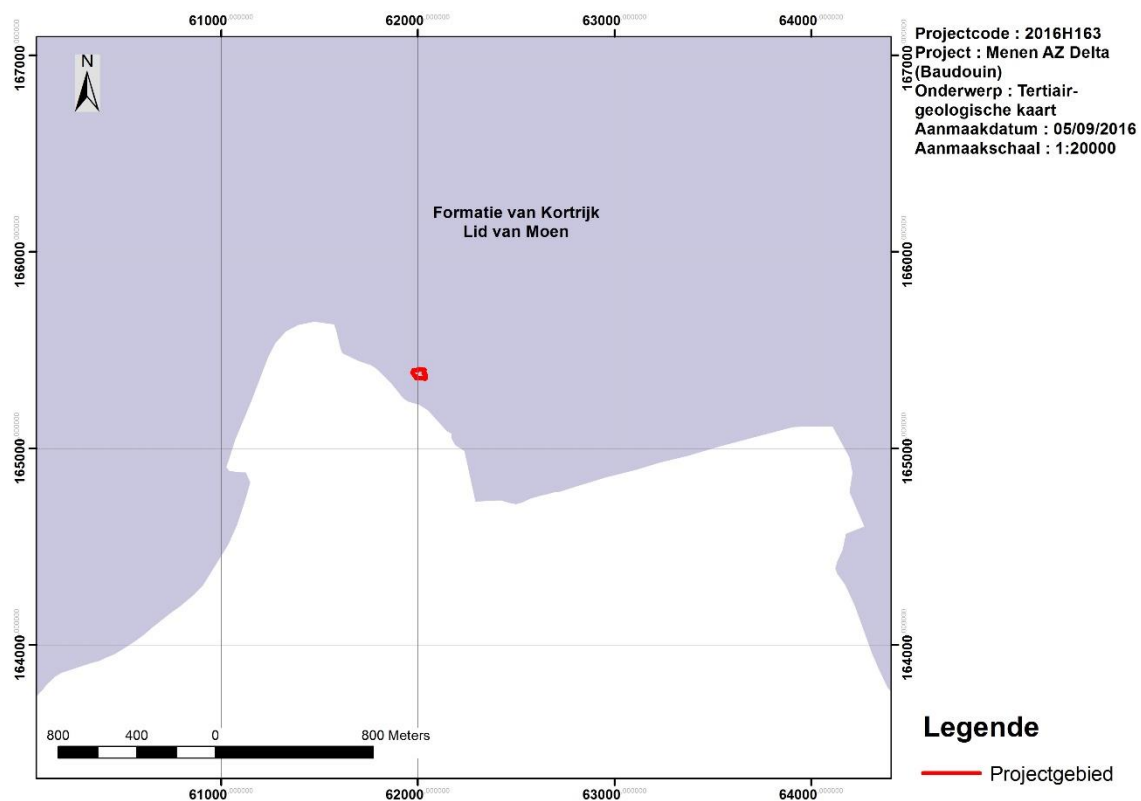
1.2.1. Landschappelijke situering

Op schaal van de **geologie** valt het studiegebied binnen de **Tertiaire** Formatie van Kortrijk en meer bepaald het Lid van Moen (Fig. 8). Deze Tertiaire formatie bestaat uit grijze klei tot silt met kleihoudende lagen.

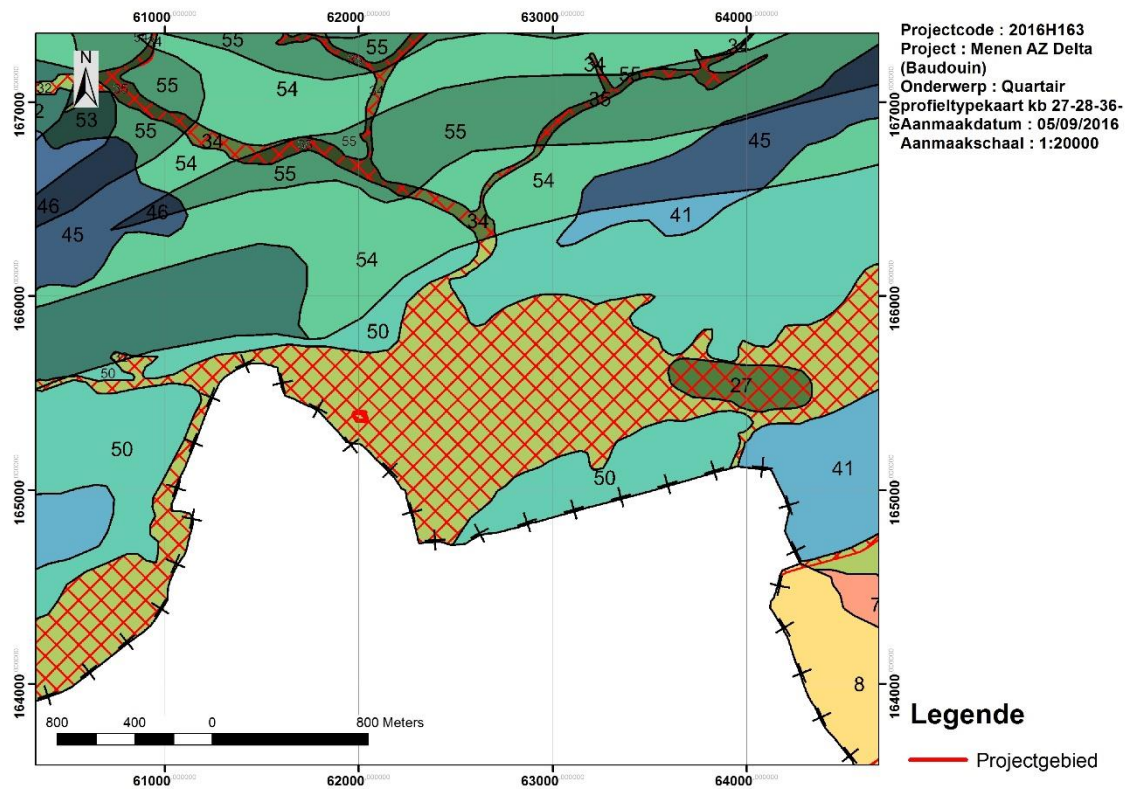
Een **quartair** geologische kartering is beschikbaar voor het studiegebied, dat zich te midden van het Leie-alluvium bevindt. Het gebied staat gekarteerd als type 3a gekarteerd. Dit betreffen holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (3). Op basis van de Quartair geologische profieltypekaart en bijhorende toelichting (MATTHIJS 2002) kunnen de belangrijkste fasen in de Quartaire geologie van de regio rond het studiegebied worden afgeleid. Het studiegebied ligt op basis van de profieltypekaart in een gebied gekarteerd onder profieltypecode 34. Dit profieltype komt overeen met Holocene fluviatiele afzettingen bovenop fluviatiele afzettingen (zand – leem – zand) uit het Weichseliaan bovenop de tertiaire lagen.

Op vlak van **geomorfologie** is helaas geen kartering beschikbaar. Wel kan de fysiografie van de ruimere omgeving van het studiegebied worden besproken aan de hand van de Quartair geologische kaart en het DTM. Op regionale schaal is het studiegebied gelegen binnen de Leievallei.

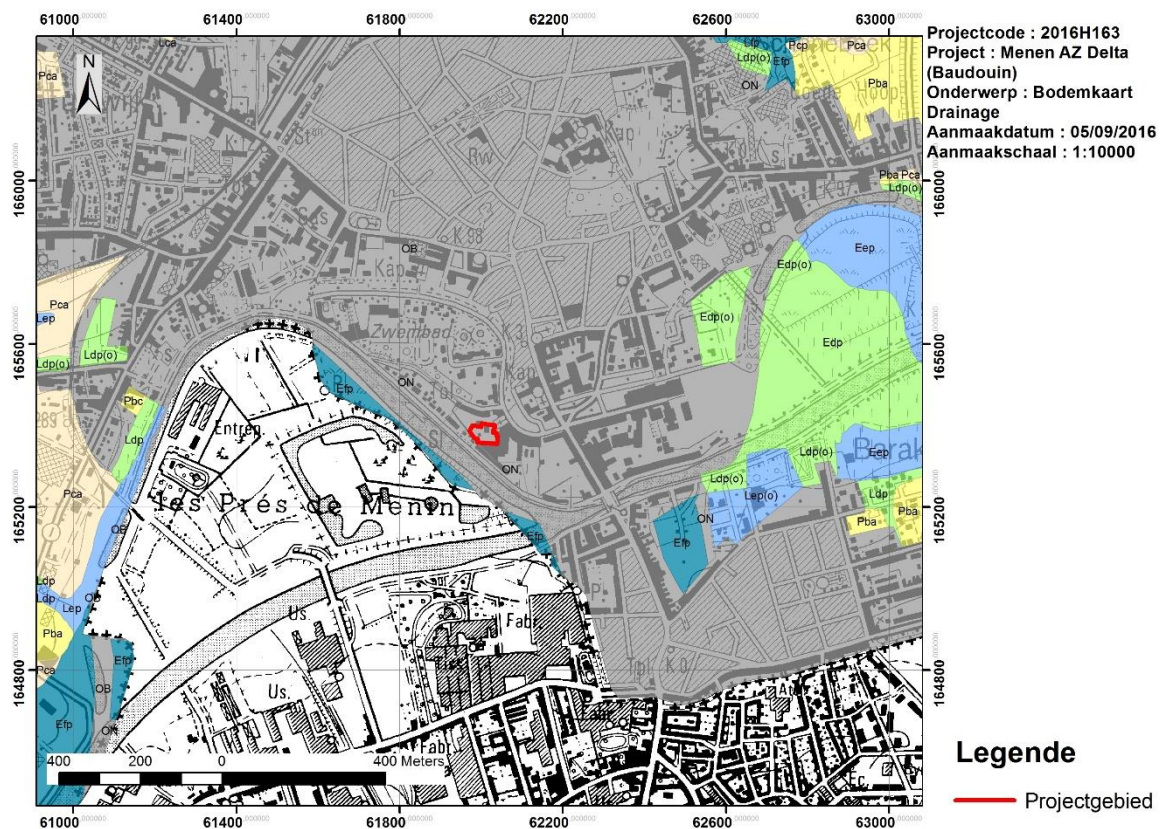
De **bodemkaart** kan in het geval van dit studiegebied weinig informatie leveren. Volgens de bodemkaart ligt het studiegebied binnen de stadkern van Menen die in zijn geheel als “sterk vergraven, bodem OB” is gekarteerd.

Figuur 8: Uitsnede uit de Tertiair-geologische kaart (Bron: © <http://dov.vlaanderen.be>).

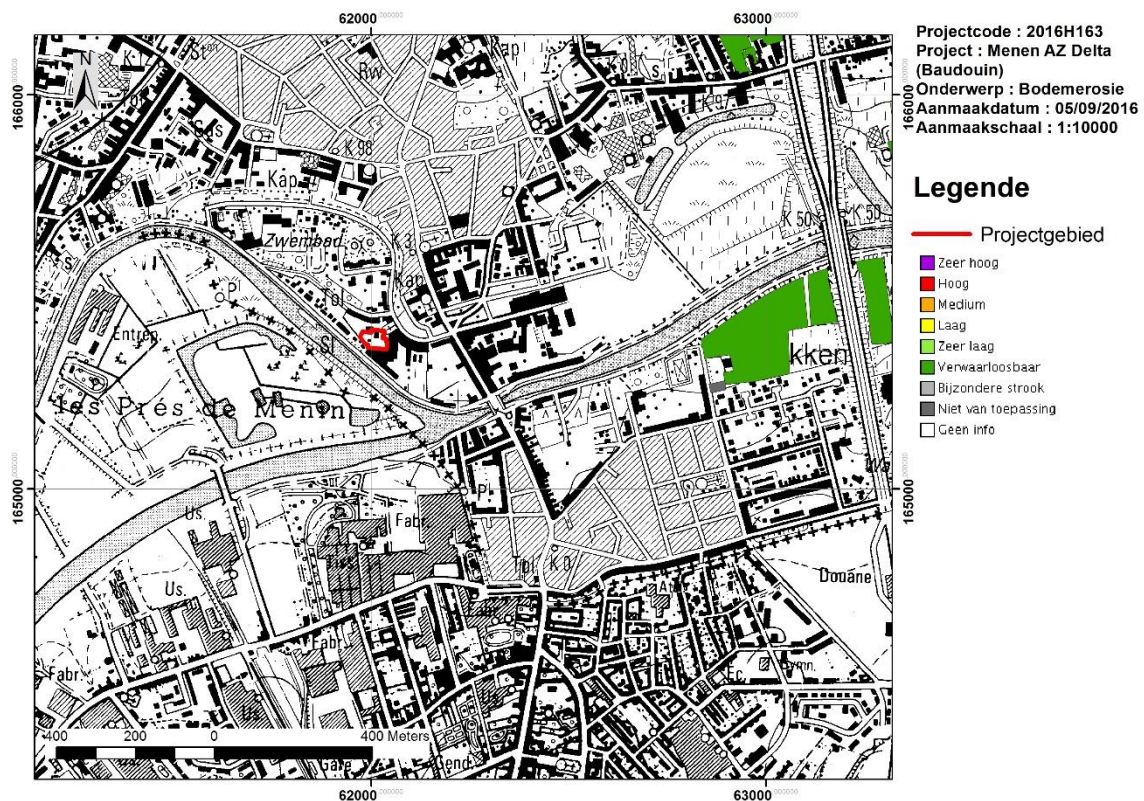

Figuur 9: Uitsnede uit de Quartair-geologische kaart (Bron: © <http://dov.vlaanderen.be>).

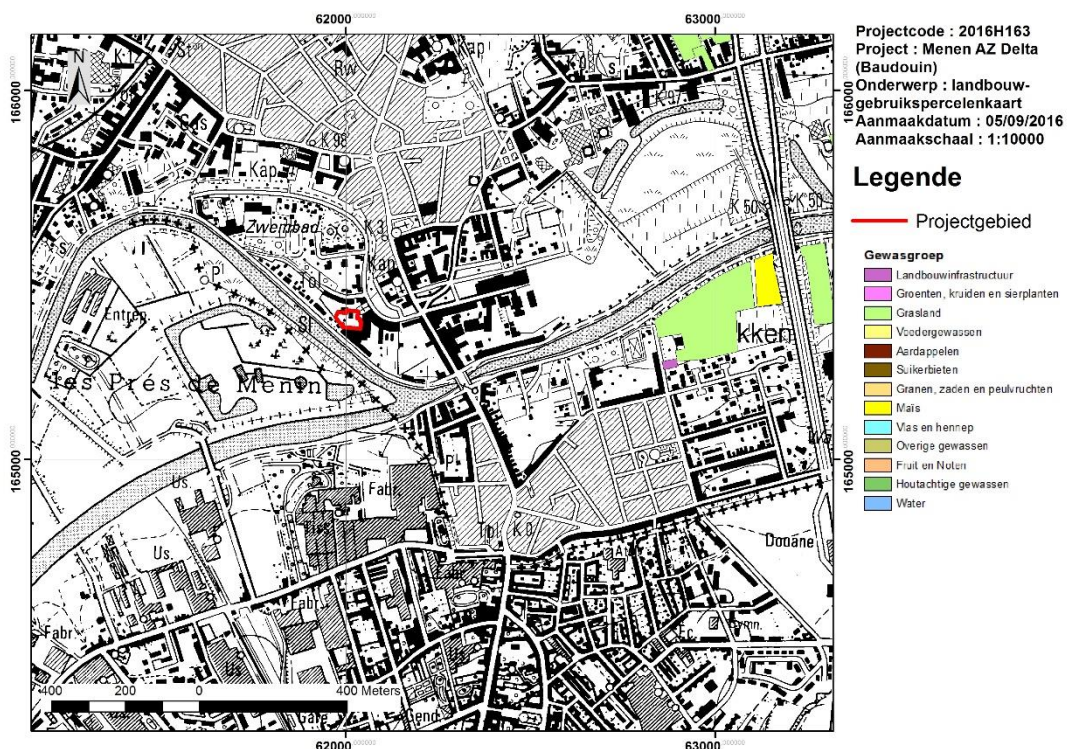

Figuur 10 : Bodemkaart, volgens drainage (<http://dov.vlaanderen.be>).

Volgens de data van het DOV is de **potentiële bodemerosie** in de ruimere regio van het studiegebied bijzonder klein tot nihil, het betreft immers gronden binnen stadskerngebied. Voor de volledigheid en omdat dit verplicht is cf. de Code van Goede Praktijk geven we de kaart toch weer net als de gebruikspcelenkaart, die op zich logischerwijs weinig informatie oplevert.

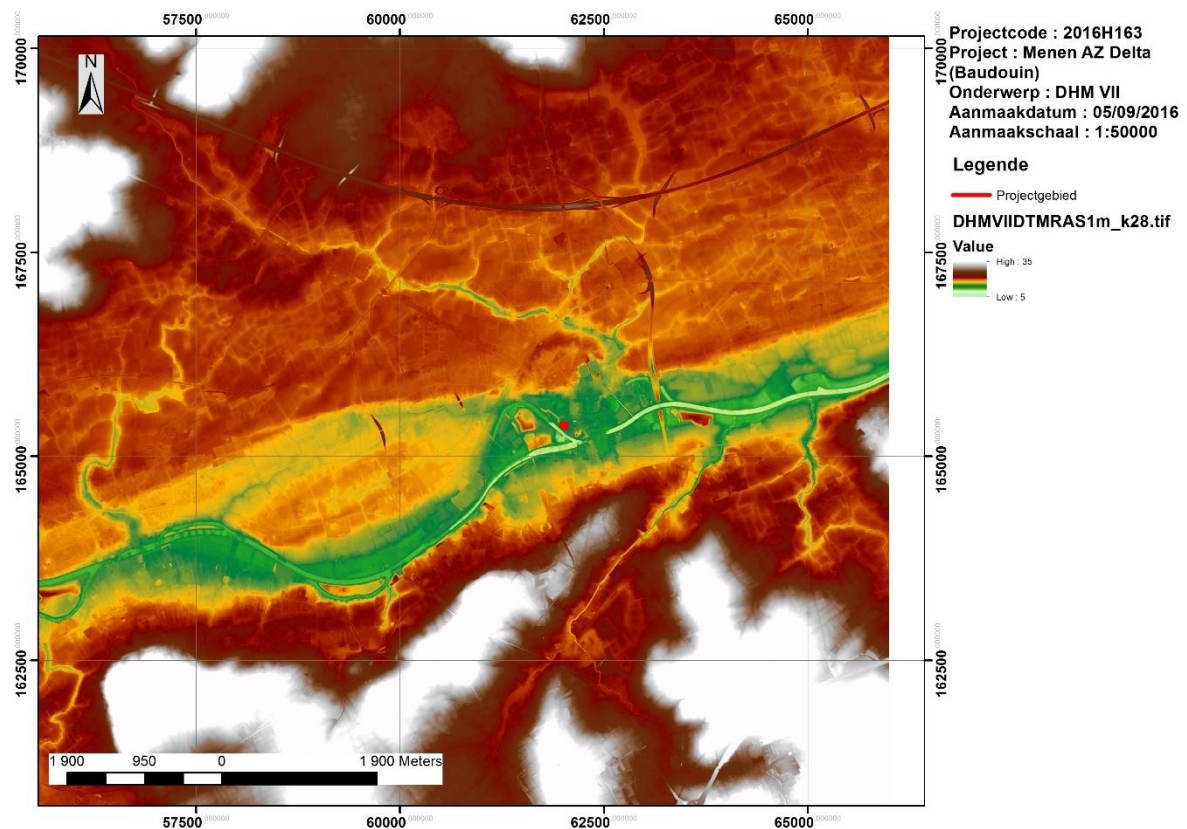

Figuur 11 : De erosiegevoeligheid van de bodems (groen is lage erosiegevoeligheid) (Bron: © dov.vlaanderen).

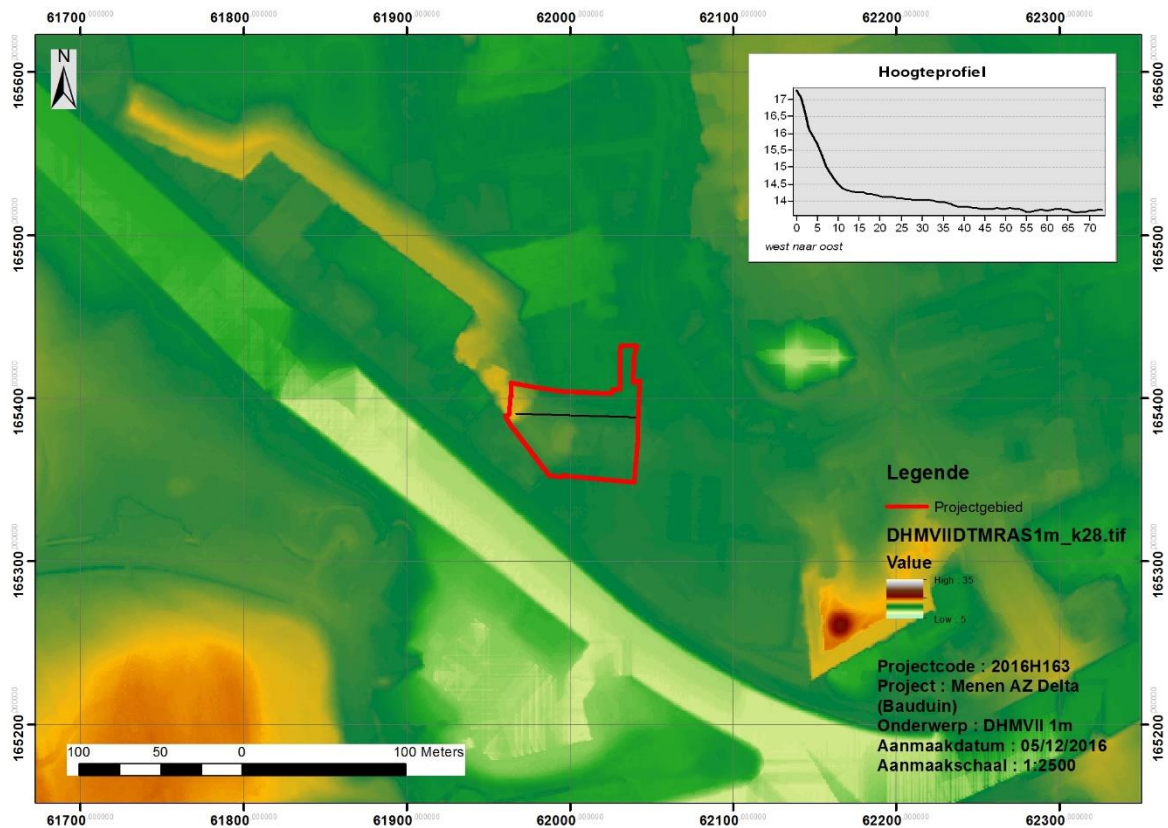

Figuur 12 : Gebruiksparcelenkaart (Bron: © geopunt).

Wat betreft de **topografie** van het studiegebied kan het DTM van dit gebied worden onderzocht (Fig. 13 & 14). Zoals in een vorige paragraaf beschreven werd, ligt het studiegebied midden in de vallei van de Leie. In en rond het studiegebied worden TAW-waardes tussen 13,4 en 17m TAW II gemeten. De hogere waarden rond 17m TAW II hebben te maken met de aanwezigheid van een talud aan de westzijde van het terrein.

Figuur 13: DTM (op basis van DHM VII 1m resolutie - Bron : © GDI Vlaanderen) op regionale schaal.

Figuur 14 DTM (op basis van DHM VII 1m resolutie - Bron : © GDI Vlaanderen) op lokale schaal met hoogteprofiel.

1.2.2. Historisch-cartografische situering

Het projectgebied situeert zich op de linkeroever van de historische Leie, net buiten de 13de en 14de eeuwse stad. De oudste bewaarde kaart waarop het gebied is afgebeeld, dateert uit 1644 en is van de hand van **Antonius Sanderus**. Op deze kaart herkennen we de zogenaamde Montigny-vesting die dateert uit 1578 ten tijden van de Godsdienstoorlogen en de opstand tegen de Spanjaarden (Vindevogel 1986). Aansluitend op de Leie (gedempt historisch verloop vandaag nog te herkennen in het traject van de Oude Leielaan) werd toen, aan de oostzijde van de stad, een stadsgracht aangelegd met aarden wallen en 7 bastions. De westzijde van de stad, waar ook het projectgebied is gesitueerd, werd niet versterkt en enkel verdedigd door de Leie. Hier bevond zich ook een watermolen (aangeduid als de "groote coorenmeulen en moutmeulen") die mogelijk al dateert uit de 13de eeuw (Mattelaer 2009). Ter hoogte van het projectgebied zien we vooral weilanden en blekerijen. Op de bleekweiden herkennen we ook verschillende huizen en constructies.

Lowys de Bersacques liet zich in 1650 duidelijk inspireren door Sanderus voor het maken van een stadsgezicht in vogelperspectief. Deze lithografie brengt dan ook geen nieuwe informatie aan.

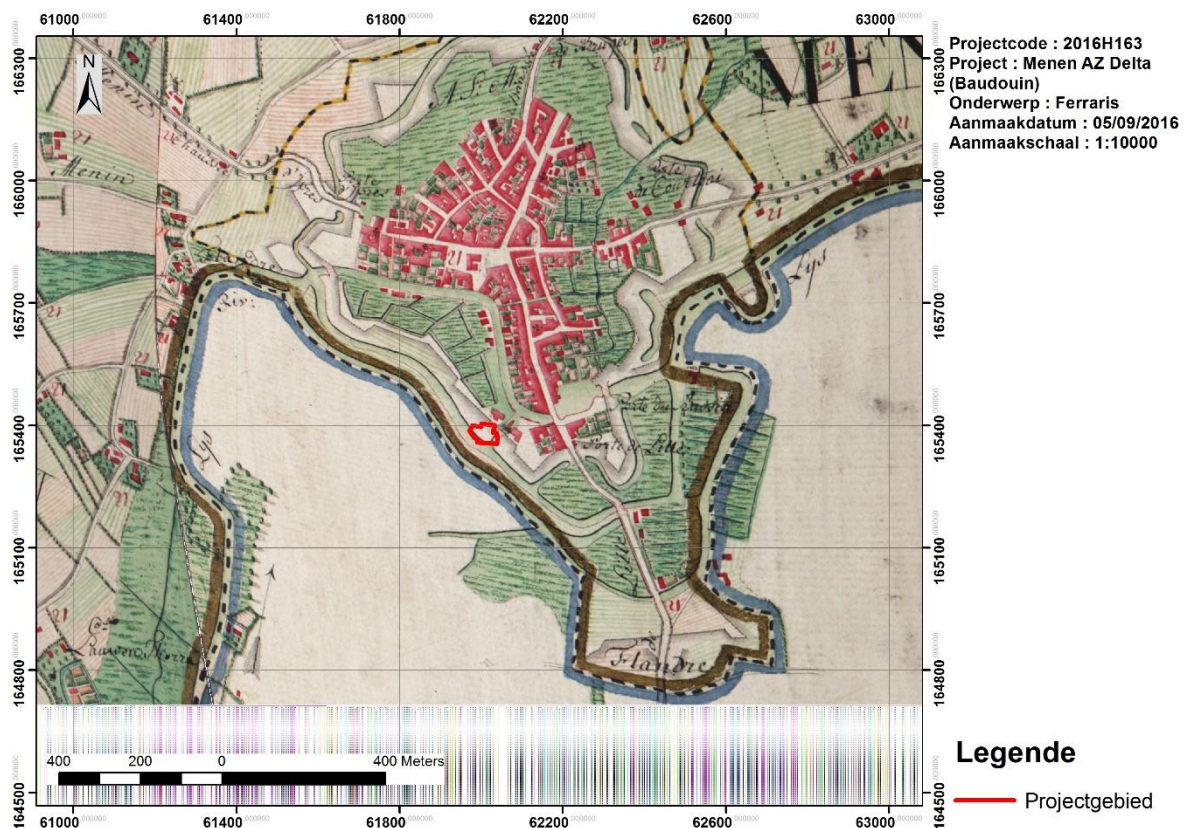
De kaart van **Jacobus Harrewijn** uit 1706 toont Menen tijdens de Spaanse successieoorlog, wanneer geallieerde troepen onder leiding van de hertog van Marlborough de stad belegeren. Deze kaart is ook de vroegste afbeelding van de gemoderniseerde versterkingen naar plannen van Sébastien Le Prestre de Vauban. Tussen 1669 en 1689 moderniseert hij de verouderde 16de eeuwse bastionering. Menen werd een modelvesting binnen het Pré-Carrésysteem, een driedubbele gordel van versterkingen langs de noordgrens van Frankrijk (Dewilde & Wyffels 2002). De Leie en de Geluwebeek bevoorraadden de stadsgrachten en maakten de creatie van overstroombare gebieden mogelijk. De vestingwerken zelf hadden een omtrek van 3000 meter en waren voorzien van elf bolwerken, vier stadspoorten, een enkele gracht met tenailles, ravelijnen en een glacis. Op de rechteroever van de Leie verrees een hoornwerk en de Leievlaakte zelf kon volledig onder water worden gezet (Pyncket 2002). Nu werd ook de westzijde van de stad versterkt en één van de bastions bevond zich ter hoogte van het projectgebied.

De aanwezigheid van dit bastion wordt bevestigd op het stadsplan uit 1720 vervaardigd door Pierre Husson, die het aanduidt met L en de naam geeft 'bastion van de blekerijen'.

Ook **Pieter Van Kal en Isaac Van der Kloot** tonen op hun plan uit 1729 het 'bastion van de blekerijen' (L).

De kaart van **James Basire** uit 1744 verschaft weinig nieuwe informatie met betrekking tot de versterkingen. Wel geeft de kaart aan dat de zone tussen het bastion en de Leie in het midden van de 18de eeuw nog steeds in gebruik zijn als bleekweiden.

Met de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748) verklaart Frankrijk de oorlog aan Oostenrijk en trekt het de Nederlanden in. Na hevige bombardementen in 1744 worden de stad Menen ingenomen door de Fransen. Lodewijk V laat de vestingen en het hoornwerk slopen, enkel de grondvesten bleven bewaard (Pyncket 2002). De **Ferrariskaart** uit 1771-1778 toont de versterking van Menen na de gedeeltelijke ontmanteling door de Fransen in de periode 1744-1748. De contouren van de Vauban-versterking zijn nog duidelijk herkenbaar, maar niet rood ingekleurd. Ook het 'bastion van de blekerijen' lijkt niet bewaard in opstand.

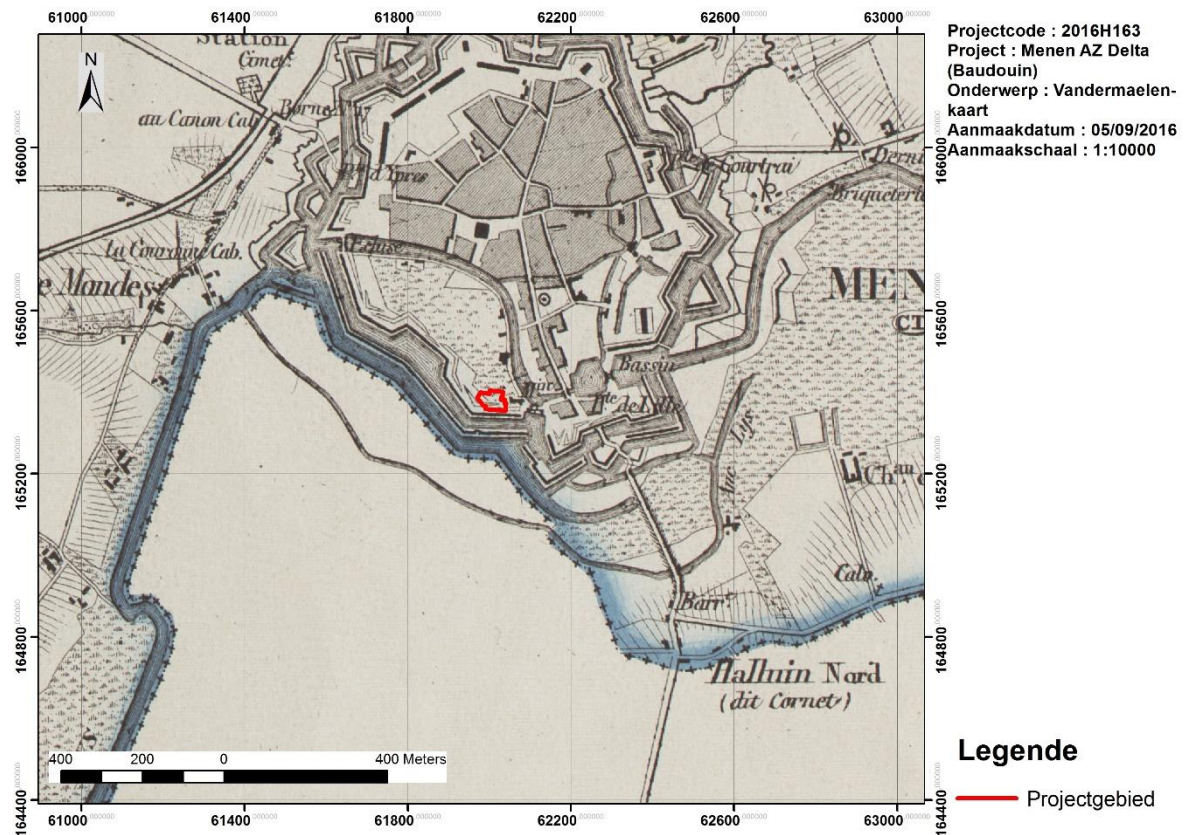

Figuur 15: uitsnede van de Kabinetskaart van Ferraris (1771-1778) ter hoogte van het projectgebied (www.geopunt.be; laatste raadpleging 23/09/2016)

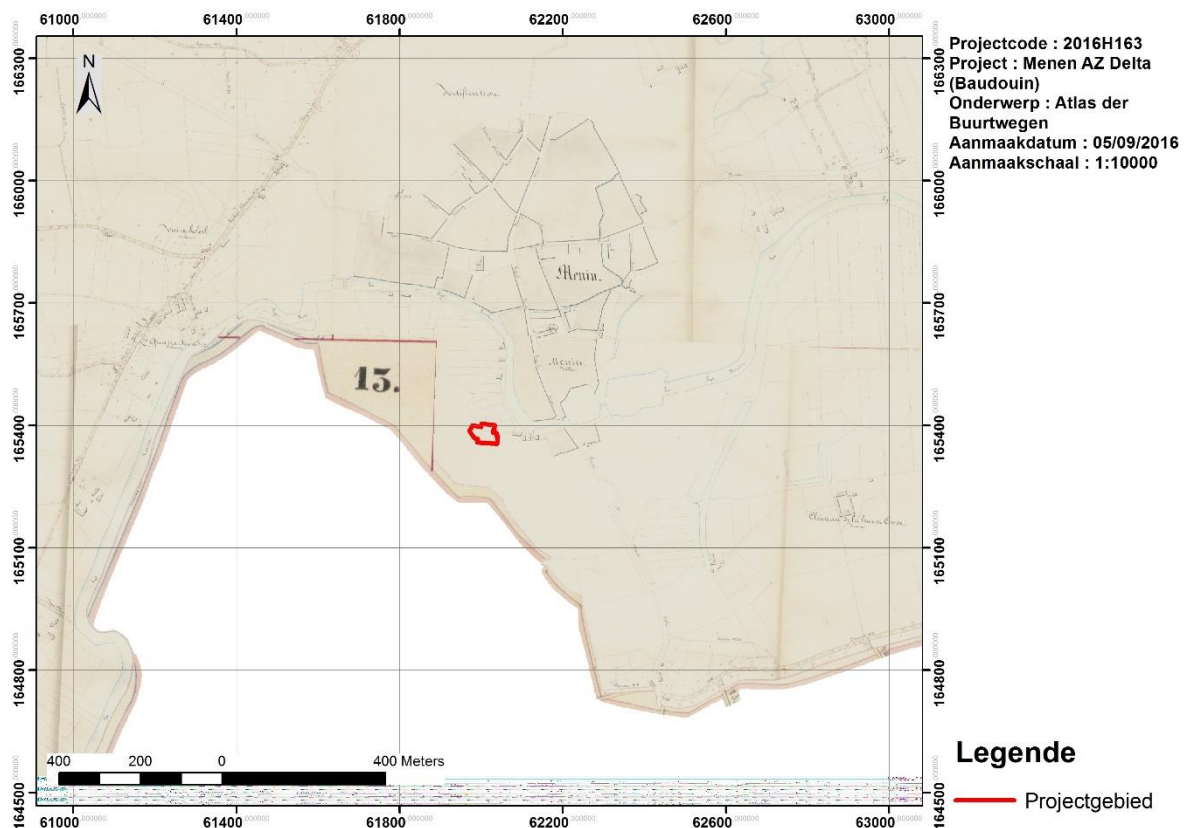
De **Vandermaelen-kaart** (1846-1854) toont de stadsversterkingen van Menen na een periode van heropbouw tussen 1817 en 1830. Door het verdrag van Aken (1748) werden de Zuidelijke Nederlanden opnieuw onder Oostenrijks bewind geplaatst. Aanvankelijk worden er plannen gemaakt om de vestingen te herstellen maar Keizer Jozef II gaat in 1782 over tot de verkoop van de militaire terreinen. In de periode die er op volgt is Menen afwisselend onder Frans, Oostenrijks en Hollands bewind. Een bombardement van de Fransen in 1794 zorgt voor nieuwe schade aan de stad en haar vestingwerken. Na dit bombardement zal Menen Frans grondgebied blijven tot in 1814 wanneer de Fransen worden verdreven en de Hollandse periode aanbreekt. Het zijn uiteindelijk ook de Hollanders die tussen 1817 en 1830 de vesting Menen heropbouwen als onderdeel van de anti-Franse Wellingtonlinie (Van Gils 2010).

De in feite nooit volledig afgewerkte versterking volgt in grote mate het verloop van de oude Vauban-versterking. Wel merken we een aantal aanpassingen: de bastions zijn vaak groter en de hoofdwal werd voorzien van gekazematteerde schietstanden. Ter hoogte van het projectgebied werd er opnieuw een bastion gebouwd met vrijwel dezelfde uitleg als het 17de eeuwse bastion bleekweide. Tussen de flank van het bastion en de Leie merken we diverse

(deels ingegraven) militaire structuren die we vermoedelijk moeten associëren met de tot op vandaag (deels) bewaarde kazematten aan de Blekerijvesting.

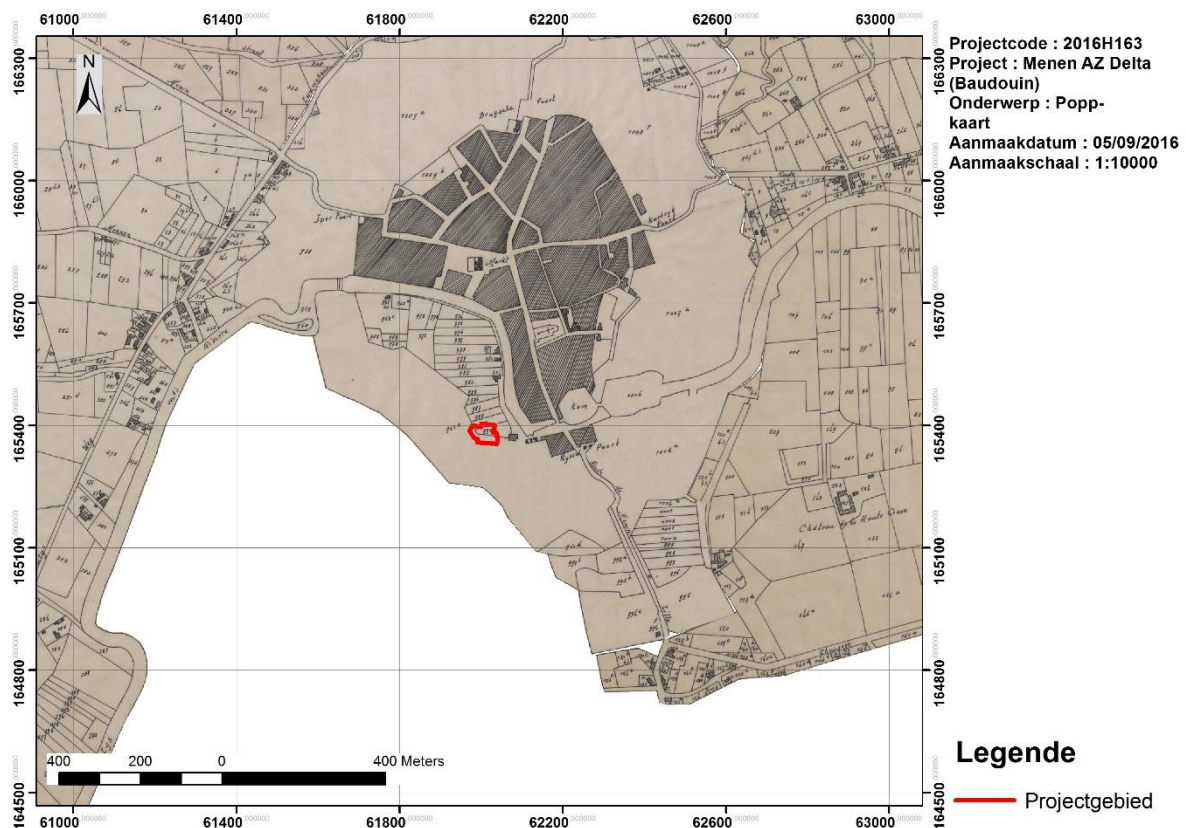

Figuur 16.: Uitsnede van de Vandermaelen-kaart (1846-1854) met projectie van het projectgebied (bron : www.geopunt.be; laatste raadpleging 23/09/2016)

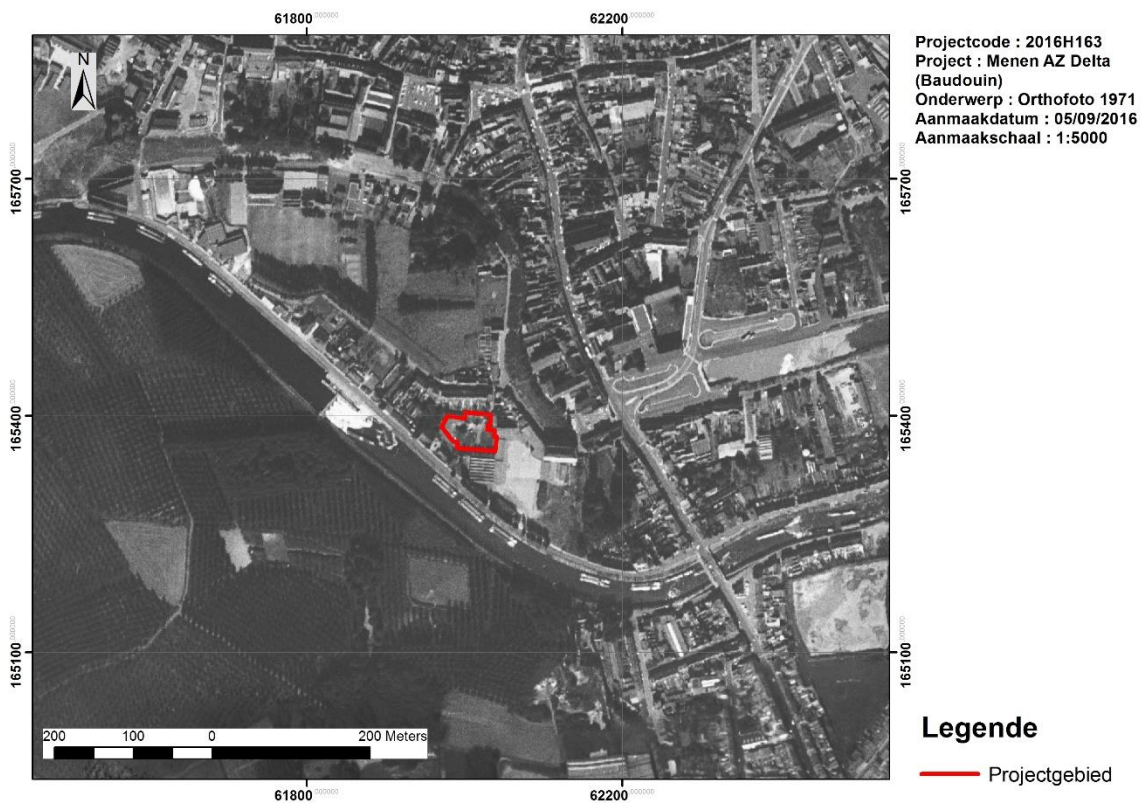
Figuur 17.: Uitsnede van de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) met projectie van het projectgebied (bron : www.geopunt.be; laatste raadpleging 23/09/2016)

De **Popp-kaart** (1842-1879) en de **Atlas der Buurtwegen** (1841) tonen de situatie na de gedeeltelijk ontmanteling rond 1852. In deze periode verliest de vesting van Menen alle betekenis wanneer er wordt beslist om de verdediging van het nieuwe België te concentreren rond de kringstelling Antwerpen. Een deel van de militaire gronden wordt verkocht en een aantal van de nieuwe eigenaars slopen op eigen kosten de vestingen (Van Gils 2010). Door een gebrek aan detail kan geen van beide kaarten gebruikt worden om de gebruiksgeschiedenis van het projectgebied in deze periode te preciseren. Er kan enkel opgemerkt worden dat de Wellingtonlinie mee vorm heeft gegeven aan de percelering in Menen. Dit is ook het geval voor het projectgebied, waar de flank van het bastion de zuidelijke buitengrens bepaalt van de 19de eeuwse percelen.

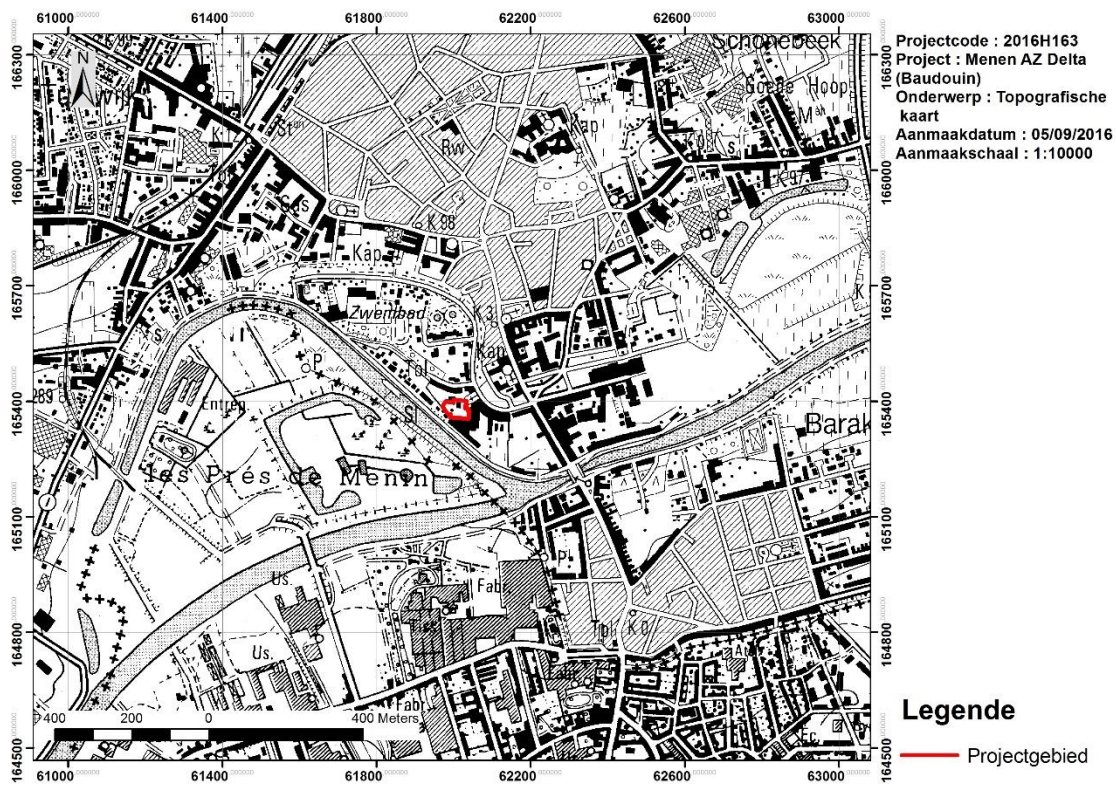

Figuur 18: Uitsnede van de Popp-kaart (1842-1879) met projectie van het projectgebied (bron :

Ondanks de gedeeltelijke ontmanteling na 1852 en een latere doorgedreven afbraakcampagne in 1967 bleven een groot deel van versterkingswerken bewaard in het projectgebied en directe omgeving. Dit is vooral doordat de blekerijen gelegen tussen de nu gedempte historische Leie en de omwalling, pas in het 3de kwart van de 20ste eeuw werden bebouwd. De **topografische kaart (1989-1990)** en **orthofoto uit 1971** tonen de urbane ontwikkeling in en rond het projectgebied sinds de demping van de oude Leie in 1970. Hierbij valt op dat het projectgebied quasi volledig is omsloten door wooneenheden en hun achterliggende tuinen (noord, noordoost, zuidwest en zuid) met uitzondering van de naastgelegen campus VTI Sint-Lucas (ten oosten en ten zuiden).

Figuur 19: orthofoto uit 1971 met projectie van het projectgebied (bron : agiv 23/09/2016)

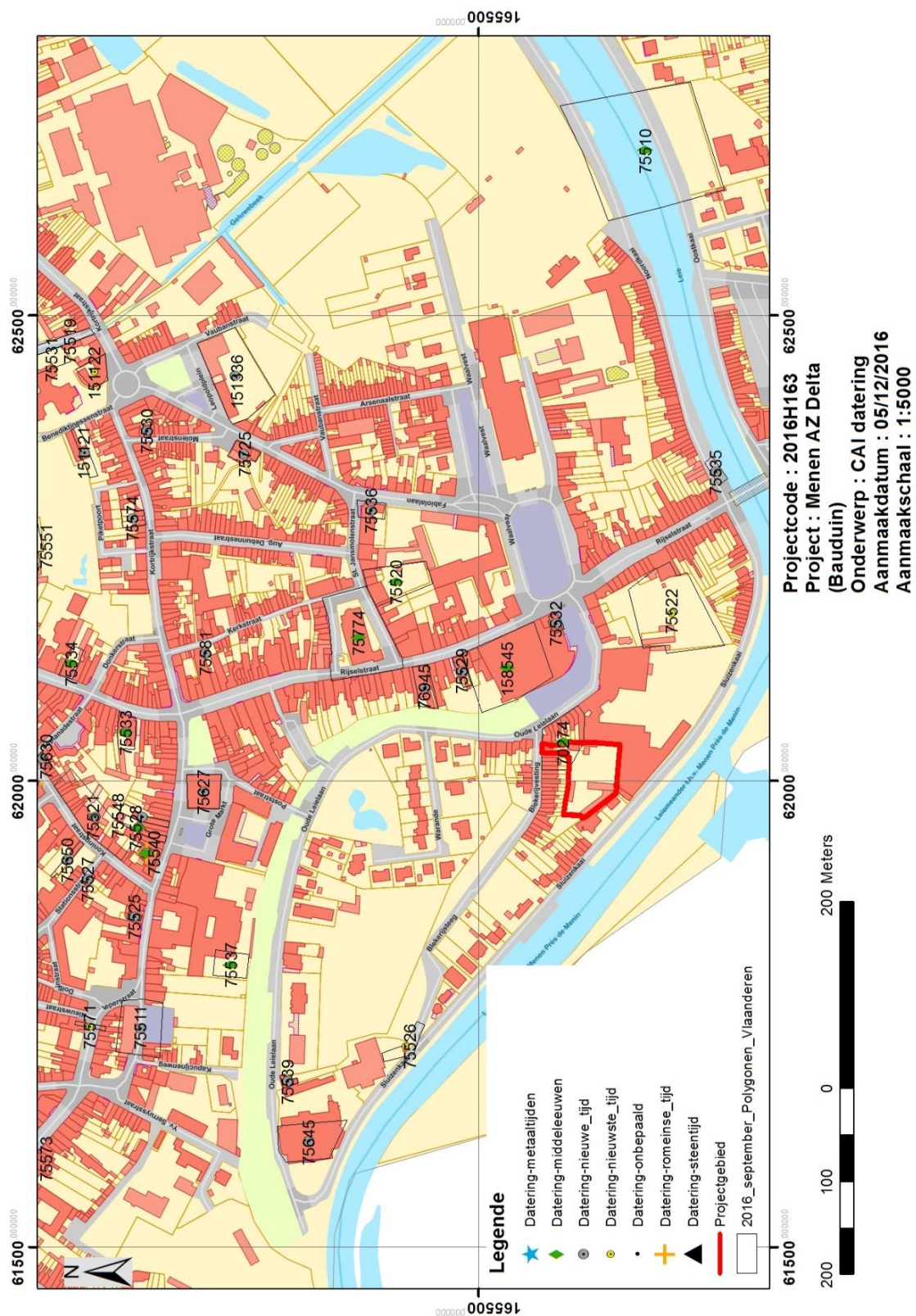
Figuur 20: Uitsnede van de topografische Kaart (1989-1990) met projectie van het projectgebied (bron : www.geopunt.be; laatste raadpleging 23/09/2016)

1.2.3. Archeologische situering

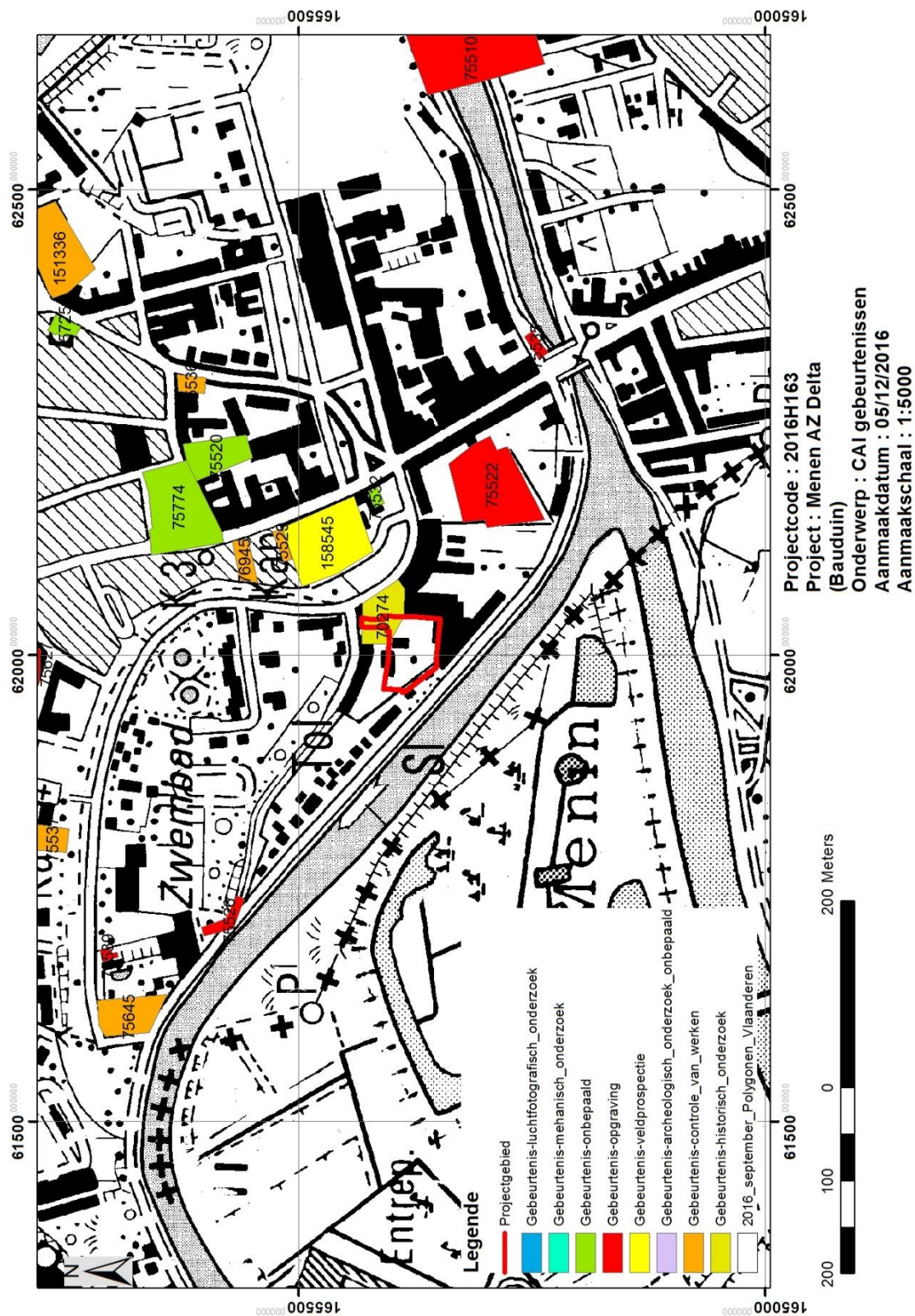
In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn enkele vindplaatsen gekend in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI). In vele gevallen gaat het om vindplaatsen vastgesteld via cartografisch en (bouw)historisch onderzoek: o.a. de Leiemolen (ID70274), het Sint-Jans-Gasthuis (ID158545), het middeleeuws stadhuis (ID75627) of de oude dekenij (ID 75520).

Archeologisch onderzoek beperkt zich veelal tot werfcontroles en losse vondsten uit de middeleeuwen (ID75774) en de nieuwe tijd (ID75529, ID75536, ID75537). In de Rijselstraat werd wel een 18de eeuwse beerput met rijk vondstbestand onderzocht (ID76945), terwijl bij een werfcontrole net ten noorden van het projectgebied archeologische vaststellingen werden gedaan met betrekking tot het 'bastion van de blekerijen' (ID75522).

Op ruimere schaal rond het projectgebied werden nog verschillende andere vaststellingen gedaan met betrekking tot de 19de eeuwse Hollandse vesting van Menen, bijna allemaal in het kader van werfcontroles en/of noodonderzoek. Het 'bastion van Wervik', het 'bastion van de Capucijnen' en het 'bastion van de Leie' (ID 75526) werden deels onderzocht (Despriet 2009: 188, Pyncket 2002: 65; De Gunsch en De Leeuw 2004: 257&184). Van het laatste bastion werd de rechter face aangesneden met twee lagen ondergrondse kazematten (ID75526). In de Ieperstraat werd dan weer een deel van een ravelijn opgegraven, samen met een verbinding tussen verschillende kazematten (ID75571). Tussen de oorspronkelijke Leiebedding en de gracht van het 'bastion van de Leie' werd een couvre-face onderzocht met daaronder mogelijk nog sporen van de 17de eeuwse Vaubanvesting (ID75645). Meer naar het zuiden werd het 'bastion van het moeras' aangesneden en de bijhorende voorwerken (ID75568). Ook de courtine tussen dit bastion en het 'bastion van Rijssel' werden deels onderzocht (Despriet 2009: 185). Tenslotte werden diverse graafwerken aan het 'bastion van Kortrijk' en het 'bastion van Brugge' opgevolgd met aandacht voor de courtine tussen de twee bastions (ID75531; ID75551; De Meulemeester 1977). Bij verder onderzoek werd nog een vestingfront opgegraven, waarop 13 kazematten aansloten, waarvan er 11 volledig bewaard bleken, voorzien van schietgaten en doorgangen (Despriet 2009: 197). In dezelfde zone werd ook nog een voorwerk onderzocht bij een vooronderzoek (ID 151121; ID111121; Bradt & Acke 2010). Hierbij kwam ook aan de binnenzijde van de kazematten een opslagplaats aan het licht uit de Hollandse periode (Bradt & Acke 2010).

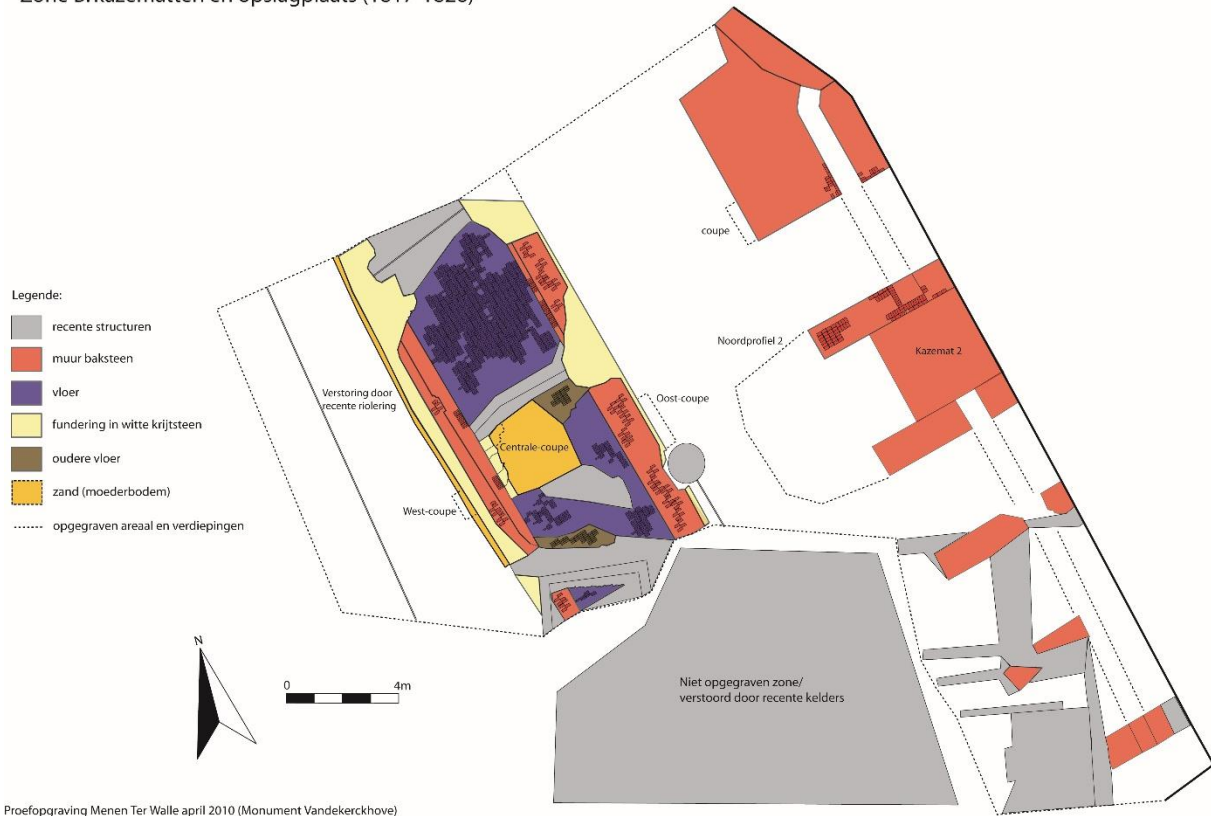

Figuur 21: Projectie CAI-data met aanduiding van datering op een uittreksel van de GRB-kaart van het gebied.

Figuur 22: Projectie CAI-data met aanduiding van het type onderzoek op de topografische kaart van het gebied (CAI – laatste raadpleging 26/11/2016).

Zone B: kazematten en opslagplaats (1817-1826)

Figuur 23 : Grondplan onderzoek 2010 ter hoogte van de Kortrijkstraat (RVT ter Walle)

1.2.4. Interpretatie en datering onderzoeksgebied

Het projectgebied situeert zich ten westen van de oude loop van de Leie, net buiten de middeleeuwse stad. Tot in de tweede helft van de 17de eeuw blijft het terrein grotendeels onbebouwd en in gebruik als weiland en bleekweide. Pas bij de aanleg van de Vaubanversterking tussen 1669 en 1689 verschijnt een bastion ter hoogte van het projectgebied. In 1744 wordt dit bastion samen met rest van de vesting Menen ontmanteld. De heropbouw gebeurt onder Hollands bewind in de periode 1817-1830 in functie van de uitbouw van de Wellingtonlinie. Het nieuwe bastion is dan wel iets groter, maar volgt grotendeels de uitleg van de 17de eeuwse Vaubanversterking. Achter de wal worden deels ingegraven kazematten aangelegd. De Hollandse versterking wordt grotendeels ontmanteld tijdens twee perioden van intens urbane ontwikkeling in 1852 en in 1967. Desondanks bleven delen van de verdedigingswerken bewaard zoals ook het geval is in het projectgebied. Door verdere verstedelijking na 1970 werden deze restanten opgenomen in het stadsweefsel.

Mogelijk zijn binnen het terrein vondsten, sporen en/of structuren terug te vinden die gerelateerd kunnen worden aan de opeenvolgende vestingswerken, maar verder zijn ook oudere sporen van het middeleeuws en laatmiddeleeuws gebruik als bleekweide mogelijk bewaard gebleven.

Tot slot mag gezien de ligging in alluviaal gebied ook niet uitgesloten worden dat pre-middeleeuwse vondsten en vondstcontexten aanwezig kunnen zijn.

1.2.5 Synthese

Het AZ Delta plant te Menen aan de Blekerijvesting de inrichting van een parkeerplein goed voor 98 parkeerplaatsen. Aan de inrichting van de parking wordt ook een restauratie gekoppeld van de historische en beschermde kazematten. Het terrein bevindt zich in de vastgestelde archeologische zone van Menen waardoor de oppervlaktecriteria voor het opstellen van een archeologienota liggen op 300m² perceelsgrootte en 100m² bodemingrepen. Gezien beiden worden overschreden dient een archeologienota worden opgesteld.

Aangezien archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem momenteel niet mogelijk is omdat hiervoor eerst afbraakwerken dienen uitgevoerd te worden om dergelijk onderzoek juridisch (voor de afbraakwerken is een bouwvergunning vereist) en technisch uitvoerbaar te maken, betreft dit een archeologienota op basis van een bureauonderzoek en wordt het uitgesteld traject gehanteerd voor wat betreft het noodzakelijke verdere vooronderzoek met ingreep in de bodem.

Het bureauonderzoek wees op het historisch karakter van de locatie. Eerst en vooral zijn er de vestingswerken vanaf het eind van de 17de eeuw, maar anderzijds bestaat ook de kans op het aantreffen van sporen en structuren van oudere bewoning en gebruik van het terrein.

Verder onderzoek lijkt noodzakelijk om dit potentieel verder na te gaan.

1.2.6 Potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel tot kennisvermeerdering zit enerzijds in het aantreffen van sporen en structuren die gerelateerd kunnen worden aan de militaire geschiedenis van de locatie, zijnde de vestingswerken die er plaats vonden vanaf eind 17de eeuw tot in de 19de eeuw. We verwijzen hiervoor naar het archeologisch onderzoek van Monument Vanderkerckhove ter hoogte van RVT Ter Walle aan de Kortrijkstraat in 2010 (Bradt & Acke 2010). In een vergelijkbare historische setting werden daar voor de kazematten nog de restanten aangetroffen van opslagplaatsen horende bij de vestingswerken.

Anderzijds bestaat ook de mogelijkheid dat er oude sporen en/of structuren in de ondergrond aanwezig zijn die inzichten verschaffen in het gebruik van het gebied net buiten de stad in de middeleeuwse periode.

Ook oudere sporen en/of vondsten blijven mogelijk, al wordt de kans hiertoe kleiner geacht gezien de geschiedenis van het gebied.

1.2.7 Kader potentieel tot kennisvermeerdering

Een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem lijkt noodzakelijk. Hiervoor wordt geopteerd voor een proefsleuvenonderzoek omdat dit kosten-baten de meest efficiënte methode lijkt om het terrein verder te onderzoeken. De uitvoeringsmodaliteiten worden nader toegelicht in DEEL 3 van deze archeologienota.

1.2.8 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Het AZ Delta plant te Menen aan de Blekerijvesting de inrichting van een parkeerplein goed voor 98 parkeerplaatsen. Aan de inrichting van de parking wordt ook een restauratie gekoppeld van de historische en beschermde kazematten. Het terrein bevindt zich in de vastgestelde archeologische zone van Menen waardoor de oppervlaktecriteria voor het opstellen van een archeologienota liggen op 300m² perceelsgrootte en 100m² bodemingrepen. Gezien beiden worden overschreden dient een archeologienota worden opgesteld.

Het projectgebied situeert zich ten westen van de oude loop van de Leie, net buiten de middeleeuwse stad. Tot in de tweede helft van de 17de eeuw blijft het terrein grotendeels onbebouwd en in gebruik als weiland en bleekweide. Pas bij de aanleg van de Vaubanversterking tussen 1669 en 1689 verschijnt een bastion ter hoogte van het projectgebied. In 1744 wordt dit bastion samen met rest van de vesting Menen ontmanteld. De heropbouw gebeurt onder Hollands bewind in de periode 1817-1830 in functie van de uitbouw van de Wellingtonlinie. Het nieuwe bastion is dan wel iets groter, maar volgt grotendeels de uitleg van de 17de eeuwse Vaubanversterking. Achter de wal worden deels ingegraven kazematten aangelegd. De Hollandse versterking wordt grotendeels ontmanteld tijdens twee perioden van intens urbane ontwikkeling in 1852 en in 1967. Desondanks bleven delen van de verdedigingswerken bewaard zoals ook het geval is in het projectgebied. Door verdere verstedelijking na 1970 werden deze restanten opgenomen in het stadsweefsel.

Om verder na te gaan of er in de ondergrond nog restanten aanwezig zijn die getuigen van de rijke geschiedenis van het gebied wordt voorafgaand aan de herinrichting van de parking verder archeologisch vooronderzoek geadviseerd, bestaande uit een proefsleuvenonderzoek. Dit onderzoek kan plaats vinden kort na de afbraakwerken van de op het terrein aanwezige constructies.

1.2.9 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Aan de Blekerijvesting te Menen wordt een terrein heringericht tot parkeerplein met 98 parkeerplaatsen, tevens worden de beschermde kazematten heropgewaardeerd en geïntegreerd in het ontwerp.

Het terrein bevindt zich binnen de vastgestelde archeologische zone van Menen waardoor de oppervlaktecriteria voor het opstellen van een archeologienota liggen op 300m² perceels grootte en 100m² bodemingrepen. Gezien beiden worden overschreden diende een archeologienota te worden opgesteld.

Het projectgebied situeert zich ten westen van de oude loop van de Leie, net buiten de middeleeuwse stad. Tot in de tweede helft van de 17de eeuw blijft het terrein grotendeels onbebouwd en in gebruik als weiland en bleekweide. Pas bij de aanleg van de Vaubanversterking tussen 1669 en 1689 verschijnt een bastion ter hoogte van het projectgebied. In 1744 wordt dit bastion samen met rest van de vesting Menen ontmanteld. De heropbouw gebeurt onder Hollands bewind in de periode 1817-1830 in functie van de uitbouw van de Wellingtonlinie. Het nieuwe bastion is dan wel iets groter, maar volgt grotendeels de uitleg van de 17de eeuwse Vaubanversterking. Achter de wal worden deels ingegraven kazematten aangelegd. De Hollandse versterking wordt grotendeels ontmanteld tijdens twee perioden van intens urbane ontwikkeling in 1852 en in 1967. Desondanks bleven delen van de verdedigingswerken bewaard. Door verdere verstedelijking na 1970 werden deze restanten opgenomen in het stadsweefsel.

Om verder na te gaan of er in de ondergrond nog restanten aanwezig zijn die getuigen van de rijke geschiedenis van het gebied wordt voorafgaand aan de herinrichting van de parking verder archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem geadviseerd. Dit onderzoek kan plaats vinden kort na de afbraakwerken van de op het terrein aanwezige constructies.

2. Bibliografie

Digitale bronnen

www.geopunt.be

www.cai.be

<https://dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/21818>

WMS

- Tertiair geologische kaart (WMS, *DOV Inspire view Service*)
- Quartair geologische kaart (WMS, *DOV Inspire view Service*)
- Bodemkaart van België (WMS, *DOV Inspire view Service*)
- Potentiële Bodemerosie (WMS, *DOV Inspire view Service*)
- Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik" opgemaakt door J. J. F. graaf de Ferraris (WMS, *Raadpleegdienst voor historische cartografie, Geopunt*)
- Cartes topographiques de la Belgique", P. Vandermaelen (WMS, *Raadpleegdienst voor historische cartografie, Geopunt*)
- Atlas cadastral parcellaire de la Belgique", P.C. Popp (WMS, *Raadpleegdienst voor historische cartografie, Geopunt*)
- Grootschalig referentiebestand (WMS, *WMS GRB-basiskaart, Geopunt*)

Kaartmateriaal

BASSIRE J. 1744, Plan van Menen, Stadsarchief Ieper, Kaarten en Plannen, C08_223 (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

FERRARIS J. J. F. 1771-1778, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden, Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en plannen, Ms. IV 5.567 (geraadpleegd op 05/09/2016 via geopunt.be)

DE BERSACQUES L. 1650, Plan van Menen, Stadsarchief Ieper, Kaarten en Plannen, C08_248 (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

HARREWIJN J. 1706, Plan van Menen, Stadsarchief Ieper, Kaarten en Plannen, C08_202 (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

HUSSON P. 1720, Plan van Menen, Stadsarchief Ieper, Kaarten en Plannen, C08_234 (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

POPP P. C. 1842-1879, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique, Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en plannen, II 24.437 (geraadpleegd op 05/09/2016 via geopunt.be)

SANDERUS A. 1644, Menina vulgo Meenen, Stadsmuseum 't Schippershof, 87 004 1 1 XXX (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

VANDERMAELEN P. 1846-1854, Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en plannen, II 15.040 D (geraadpleegd op 05/09/2016 via geopunt.be)

VAN KAL P. en VAN DER KLOOT I. 1729, Plan van Menen, Stadsarchief Ieper, Kaarten en Plannen, C08_246 (geraadpleegd op 05/09/2016 via erfgoedinzicht.be)

Literatuur

BRADT T. & ACKE B. 2010, Archeologische prospectie Huize Ter Walle Menen (prov; West-Vlaanderen). Basisrapport – juli 2010, Group Monument-Vandekerckhove, 56p.

DESPRIET P. 1991, Onderzoek van de Vesting Menen (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 14, 15.

DESPRIET P. 2009, Onderzoek en herstel van de Hollandse vesting Menen, in: DESPRIET P. (red.), 10.000 jaar Menen, 40 jaar opgravingen 1969-2009, Archeologische en historische monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 72, 181-205.

DEWILDE M. & WYFFELS F. 2002, Vauban in Ieper en Menen, *Archaeologia Mediaevalis* 25, 55-57.

DE MEULEMEESTER J. 1977, Vauban-versterking te Menen, *Archeologie* 2, 1977.

MATTELAER P. 2009, Iconografie van de Meense watermolens: nieuwe aanwinsten, in: DESPRIET P. (red.), 10.000 jaar Menen, 40 jaar opgravingen 1969-2009, Archeologische en historische monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 72, 275-284.

PYNCKET M. 2002, De vesting Menen, een verkenning, Menen.

VAN GILS R. 2010, De Wellingtonbarrière en de vesting Menen, Archeologische en historische monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 74.

VINDEVOGEL P. 1986, Het Menen van toen, Brugge.

3. Bijlagen

Figuurnr.	Beschrijving	Bron
1	Situering tov Vlaanderen	
2a	Uitsnede GRB-bestand	Geopunt
2b	Kadasterkaart	AZ Delta vzw
3	Topografische kaart	NGI
4	Topografische kaart met aanduiding VAZ	NGI en geoportaal
5a	Orthofoto	GDI-Vlaanderen
5b	Orthofoto	GDI-Vlaanderen
6a-f	Grondplan en foto's bestaande toestand terrein	VK Architecten en GATE
7a	Ontwerpplan	VK Architecten
7b	Ontwerpplan - doorsneden	VK Architecten
8	Tertiairgeologische kaart	DOV
9	Quartaairgeologische kaart	DOV
10	Bodemdrainagekaart	DOV
11	Bodemerosiekaart	DOV
12	Gebruikspercelenkaart	DOV
13	Digitaal hoogtemodel	GDI Vlaanderen
14	Digitaal hoogtemodel : hoogteprofielkaart	GDI Vlaanderen
15	Historische kaart : Ferrariskaart	Geopunt
16	Historische kaart : Vandermaelenkaart	Geopunt
17	Historische kaart : Atlas der Buurtwegen	Geopunt
18	Historische kaart : Popp-kaart	Geopunt
19	Orthofoto 1971	Geopunt
20	Topografische kaart 2008	NGI
21	CAI-data tov GRB	CAI en Geopunt
22	CAI-data tov GRB	CAI en Geopunt
23	Grondplan onderzoek Menen Kortrijkstraat (RVT Ter Walle)	Monument Vandekerckhov e